

DEUTSCH
FÜRS LEBEN

WALDEMAR
GRZEBIEŃ

Program nauczania języka niemieckiego dla szkoły branżowej II stopnia

opracowany w ramach projektu

„Tworzenie programów nauczania oraz scenariuszy lekcji i zajęć wchodzących w skład zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces kształcenia ogólnego w zakresie kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2019

Strona redakcyjna

Redakcja merytoryczna – Elżbieta Witkowska

Recenzja merytoryczna – dr Danuta Koper

Agnieszka Szawan-Paras

Katarzyna Szczepkowska-Szczeńiak

dr Beata Rola

Redakcja językowa i korekta – Altix

Projekt graficzny i projekt okładki – Altix

Skład i redakcja techniczna – Altix

Warszawa 2019

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

www.ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –
Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP – OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU	4
II. OGÓLNE CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA – WYMAGANIA OGÓLNE	7
III. TREŚCI NAUCZANIA – WYMAGANIA SZCZEGÓLNE.....	11
IV. WARUNKI I SPOSÓB REALIZACJI KSZTAŁCENIA	25
V. UKŁAD TREŚCI NAUCZANIA.....	27
VI. ZAKŁADANE OSIĄGNIĘCIA UCZNIWA.....	28
VII. MONITOROWANIE OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW I ZAŁOŻONYCH CELÓW PROGRAMOWYCH	41
VIII. DOSTOSOWANIE DO SPECJALNYCH POTRZEB EDUKACYJNYCH UCZNIÓW	42
IX. FORMY I METODY PRACY.....	45
X. WYKORZYSTANIE NARZĘDZI ICT	50
XI. ELEMENTY INTERDYSCYPLINARNE W PROGRAMIE – KOMPETENCJE KLUCZOWE	52
XII. SPOSOBY OCENIANIA OSIĄGNIĘĆ EDUKACYJNYCH UCZNIÓW	55
XIII. EWALUACJA PROGRAMU	60
XIV. BIBLIOGRAFIA.....	62

I. WSTĘP – OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU

Program nauczania języka niemieckiego *Deutsch fürs Leben* przeznaczony jest dla uczniów szkoły branżowej II stopnia, poziom III.BS2.1. Jest to kontynuacja nauczania języka obcego nowożytnego nauczanego w branżowej szkole I stopnia, który wcześniej był nauczany jako pierwszy w szkole podstawowej. Zgodnie z ESOKJ uczeń powinien na zakończenie tego etapu opanować język niemiecki na poziomie B1+ oraz B2 w zakresie rozumienia wypowiedzi. Będzie więc sobie radził w większości sytuacji komunikacyjnych, które mogą wystąpić w rozmowie z rodzimymi użytkownikami języka niemieckiego. Będzie umiał tworzyć proste, spójne wypowiedzi na tematy, które są mu znane lub które go interesują oraz opisywać doświadczenia, wydarzenia, marzenia, nadzieje i aspiracje, krótko uzasadniając, bądź wyjaśniając swoje opinie i plany. Będzie też rozumiał znaczenie głównych wątków przekazu zawartego w złożonych tekstach na tematy konkretne i abstrakcyjne, łącznie z rozumieniem dyskusji na tematy techniczne z zakresu jego specjalności.

Koncepcja nowej, branżowej szkoły (Dobra szkoła, 2016) oparta jest na przekonaniu, że wiedza i umiejętności zawodowe w równym stopniu jak kształcenie ogólne, powinny dać możliwość uzyskania wykształcenia na poziomie średnim, a w dalszej kolejności również wyższym. Aby uzyskać świadectwo dojrzałości, absolwenci branżowej szkoły II stopnia będą zobowiązani do zdania egzaminu maturalnego. Uczeń po branżowej szkole II stopnia dodatkowo przystąpi także do egzaminów potwierdzających kwalifikacje w danym zawodzie. Uzyska on tym samym, oprócz świadectwa dojrzałości, także dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe. Absolwenci branżowej szkoły II stopnia otrzymają takie samo świadectwo dojrzałości jak absolwenci liceum ogólnokształcącego i technikum. Zatem uczeń po branżowej szkole II stopnia będzie mógł ubiegać się o miejsce na wybranym kierunku studiów wyższych.

Adresatem programu jest uczeń, który uczył się już języka niemieckiego w branżowej szkole I stopnia i który będzie teraz doskonalił swoje umiejętności językowe. Jest to uczeń nakierowany na praktyczny sposób zdobywania wiedzy i umiejętności, który będzie wykorzystywał język niemiecki nie tylko w życiu prywatnym, ale także w pracy zawodowej.

Zawarte w programie cele ogólne i szczegółowe zgodne są z nową podstawą programową (Dz. U. z 2018 poz. 467).

Zgodnie z ramowym planem nauczania (Dz. U. z 2019, poz. 639) język niemiecki nauczany jest w szkole branżowej II stopnia w wymiarze 4 godzin w klasie pierwszej i 3 godzin w klasie drugiej, co daje minimalnie 210 godzin w całym cyklu nauczania.

Program nauczania *Deutsch fürs Leben* oparty jest na założeniach trzech koncepcji: konektywizmu, konstruktywizmu i interakcjonizmu.

W koncepcji **konektywizmu** ważne miejsce zajmuje pojęcie tzw. węzłów wiedzy. Ucząc się, wiedzy nie zapisujemy jako oddzielnych jednostek, lecz zapisujemy ją w formie węzłów wiedzy, które razem tworzą sieć. W trakcie nauki rozwijamy tę sieć, tworząc nowe powiązania. Dlatego nauka z czasem jest łatwiejsza i szybsza. Dysponujemy bowiem większą liczbą wzajemnie powiązanych węzłów wiedzy i łatwiej znaleźć odniesienia do wiedzy już posiadanej. Zadaniem nauczyciela jest więc pomóc uczniowi odnaleźć te połączenia i odniesienia do znanych i zapisanych już w mózgu faktów czy definicji. Uczeń łatwiej opanuje nowe słownictwo, jeśli powiąże go z już znanym, jeśli będzie rozbudowywał istniejące zasoby, a nie budował je za każdym razem od nowa. W klasie pierwszej szkoły branżowej II stopnia naturalne będzie odwoływanie się do wiedzy i umiejętności zdobytych w szkole branżowej I stopnia, a nawet szkole podstawowej. Dlatego niezbędne jest zapoznanie się przez nauczyciela na początku roku szkolnego z podstawą programową z wcześniejszych etapów kształcenia. W trakcie bieżącej nauki dobrze jest odwoływać się do materiału przerabianego na poprzednich lekcjach. Należy też zrezygnować z zapisywania nowego słownictwa jako tzw. słówek, lecz wiązać je zawsze w szersze struktury i zapisywać w pełnych zdaniach. Teoria konektywizmu wskazuje też na znaczenie emocji w procesie uczenia się. "Ważna jest integracja poznania i emocji w dochodzeniu do zrozumienia. Myślenie i emocje wzajemnie na siebie wpływają" (Fankanowski). Uczenie się ma na celu "wzrost zdolności zrobienia czegoś" (Fankanowski). Wiąże się to z aktywnością uczącego się. To on sam musi uaktywnić znane sobie słownictwo lub struktury gramatyczne. Nauczycielowi pozostaje trudna rola motywatora.

Konstruktywizm widzi ucznia w roli konstruktora swojej wiedzy, a sam proces uczenia się jest też „aktywnym konstruowaniem swojej wiedzy” (Ballweg, Drumm, Hufeisen. 2013, s.17). Nikogo nie można niczego nauczyć wbrew jego woli. Uczeń musi nauczyć się sam. Rolą nauczyciela jest zatem stworzenie atmosfery i warunków sprzyjających przyjęciu przez ucznia odpowiedzialności za swoje uczenie się. Jego rola zmienia się znacząco. Ma on ucznia motywować do nauki i wspierać go, a nie przekazywać mu wiedzę. Uczeń przyswaja nowe treści na bazie tego, co już zna. Nauczyciel prezentując nowy temat powinien więc odwoływać się do wiedzy przez ucznia już posiadanej. Nauczyciel szkoły branżowej II stopnia powinien na początku nauki odnosić się do wiedzy i umiejętności, które uczeń zdobył w szkole branżowej I stopnia, a nawet w szkole podstawowej. Rozpoczynając zaś prezentację nowego tematu nauczyciel winien odwołać się do znanego już słownictwa i znanych wiadomości. Konstruując swoją wiedzę uczeń powinien być świadomym jej konstruktorem, tzn. musi rozumieć to, czego się uczy. Nauczyciel powinien więc

kłaść nacisk na zrozumienie reguł gramatycznych, pochodzenie i konotacje struktur leksykalnych, a nie na naukę pamięciową, która jest nieefektywna i zostawia krótkotrwały ślad.

Trzecią teorią, na której opiera się niniejszy program nauczania, jest **interakcjonizm**. Człowiek uczy się zarówno indywidualnie, jak i w swoim „otoczeniu socjalnym” (Ballweg i in. 2013, str. 19). Rozwój językowy człowieka jest według tej teorii „zależny od możliwości i doświadczeń, które zbierane są poprzez obcowanie z innymi ludźmi” (Ballweg). To z nimi wymieniamy nasze pomysły i rozwiązania problemów, używając jednocześnie języka. Proces uczenia się jest zatem zależny od doświadczeń, które człowiek zbiera, wchodząc w interakcję z innymi ludźmi. Uczy się poprzez mówienie i słuchanie. Nauczyciel winien zatem stosować metody wzajemnego uczenia się, a więc pracę w grupach i parach, wzajemne czytanie, wspólne rozwiązywanie problemów, naturalne formy komunikacji, takie jak rozmowy, dialogi, dyskusje, itp. Praca w grupach lub parach ma też ten walor, że czyni ucznia aktywnym w zdobywaniu wiedzy, pozwalając jednocześnie uczyć się od innych. Tak więc centralną pozycję w procesie uczenia się zajmuje otoczenie socjalne ucznia. Oznacza ono “wzajemne wpływanie na siebie jednostek (lub grup ludzkich) w ich działaniach” (Edmondson, House 2006, str. 238).

II. OGÓLNE CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA – WYMAGANIA OGÓLNE

Celem edukacji w branżowej szkole II stopnia jest “przygotowanie uczniów do uzyskania kwalifikacji zawodowych, a także (...) do pracy i życia w warunkach współczesnego świata. Poza kształceniem zawodowym, branżowa szkoła II stopnia ma za zadanie wyposażyć uczniów w odpowiedni zasób wiedzy ogólnej, która stanowi fundament wykształcenia, otwierając proces uczenia się przez całe życie. Kształcenie ogólne w branżowej szkole II stopnia stanowi kontynuację kształcenia ogólnego w branżowej szkole I stopnia.” (Dz. U. z 2018 poz. 467)

Celem kształcenia ogólnego w branżowej szkole II stopnia jest (Dz. U. z 2018 poz. 467):

- 1) traktowanie uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności;
- 2) doskonalenie umiejętności myślowo-językowych, takich jak: czytanie ze zrozumieniem, pisanie twórcze, formułowanie pytań i problemów, posługiwanie się kryteriami, uzasadnianie, wyjaśnianie, klasyfikowanie, wnioskowanie, definiowanie, posługiwanie się przykładami itp.;
- 3) rozwijanie osobistych zainteresowań ucznia i integrowanie wiedzy przedmiotowej z różnych dyscyplin;
- 4) zdobywanie umiejętności formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, uzasadniania własnych i cudzych sądów w procesie dialogu we wspólnocie dociekającej; 5) łączenie zdolności krytycznego i logicznego myślenia z umiejętnościami wyobraźniowo-twórczymi;
- 6) rozwijanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej;
- 7) rozwijanie narzędzi myślowych, umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą i jej rozumienie;
- 8) rozwijanie u uczniów szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.

Program nauczania *Deutsch fürs Leben* służy też rozwijaniu najważniejszych umiejętności o charakterze podnadprzedmiotowym, co jest zadaniem każdego nauczyciela pracującego w szkole branżowej II stopnia. (Dz. U. z 2018 poz. 467):

- 1) umiejętność rozumienia, wykorzystania i refleksyjnego przetworzenia tekstów, w tym tekstów kultury, prowadząca do osiągnięcia własnych celów, rozwoju osobowego oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa;
- 2) umiejętność wykorzystania narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz formułowania sądów opartych na rozumowaniu matematycznym;
- 3) umiejętność wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania problemów;

- 4) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych;
- 5) kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowania;
- 6) umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno- komunikacyjnymi, w tym dbałość o poszanowanie praw autorskich i bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni;
- 7) umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji;
- 8) umiejętność pracy zespołowej.

Ważnym zadaniem branżowej szkoły II stopnia jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Program nauczania *Deutsch fürs Leben* zakłada stwarzanie i rozwijanie „umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz dokumentowania swojej pracy, z uwzględnieniem prawidłowej kompozycji tekstu i zasad jego organizacji, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych.” (Dz. U. z 2018 poz. 467).

Program zakłada realizację podstawy programowej w sali wyposażonej w podstawowe urządzenia cyfrowe wraz z dostępem do Internetu. Program przygotowuje również do „dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów w trakcie korzystania z zasobów dostępnych w Internecie, krytycznej analizy informacji, bezpiecznego poruszania się w przestrzeni cyfrowej, w tym nawiązywania i utrzymywania opartych na wzajemnym szacunku relacji z innymi użytkownikami sieci” (Dz. U. z 2018 poz. 467).

Nauczyciel w swojej pracy powinien uwzględnić też ogólne cele wychowawcze, umiejętności i postawy, sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej, kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji (Dz. U. z 2018 poz. 467).

Program *Deutsch fürs Leben* zawiera wszystkie cele ogólne dla języka obcego nowożytnego zawarte w podstawie programowej (Dz. U. z 2018 poz. 467):

I. Znajomość środków językowych. Uczeń posługuje się dość bogatym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie tematów wskazanych w wymaganiach szczegółowych.

II. Rozumienie wypowiedzi. Uczeń rozumie wypowiedzi ustne o umiarkowanym stopniu złożoności, wypowiedziane w naturalnym tempie, w standardowej odmianie języka, a także wypowiedzi pisemne o umiarkowanym stopniu złożoności, w tym ustne i pisemne wypowiedzi dotyczące wykonywania czynności zawodowych, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

III. Tworzenie wypowiedzi. Uczeń samodzielnie tworzy, proste, spójne i logiczne, w miarę płynne wypowiedzi ustne oraz proste, spójne i logiczne wypowiedzi pisemne, w tym ustne i pisemne wypowiedzi, umożliwiające komunikowanie się w środowisku pracy, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

IV. Reagowanie na wypowiedzi. Uczeń uczestniczy w rozmowie i reaguje ustnie w typowych, również w miarę złożonych sytuacjach, oraz reaguje w formie prostego tekstu pisanego w typowych sytuacjach, w tym związanych z komunikowaniem się w środowisku pracy, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

V. Przetwarzanie wypowiedzi. Uczeń zmienia formę przekazu ustnego lub pisemnego, w tym tekstów związanych z wykonywaniem czynności zawodowych, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

Program *Deutsch fürs Leben* daje szansę na rozwój każdego dziecka z poszanowaniem jego godności, indywidualności i potrzeb, co jest zgodne z ideą edukacji włączającej. Oparta jest ona „na społecznym modelu postrzegania niepełnosprawności, który uznaje, iż przyczynami niepełnosprawności są między innymi tworzone przez społeczeństwo bariery: społeczne, ekonomiczne, prawne, organizacyjne. A zatem społeczeństwo jest odpowiedzialne za zmniejszenie skutków niepełnosprawności i włączenie tych osób do życia społecznego. Dla oświaty i dla szkół będzie to oznaczało zniesienie wszelkich barier mentalnych, psychologicznych, edukacyjnych, technicznych, organizacyjnych i architektonicznych, które uniemożliwiają bądź utrudniają uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi funkcjonowanie w szkole” (Bogucka, 2010).

Najważniejszym czynnikiem edukacji włączającej jest elastyczność, czyli założenie, że dzieci są różne i uczą się w różnym tempie. Ta różnorodność będzie dużym wyzwaniem dla nauczyciela. Powinien on bowiem:

- wspierać rozwój uczniów niepełnoprawnych, biorąc pod uwagę ich indywidualne potrzeby oraz uwzględniając różne aspekty tego rozwoju: emocjonalny, poznawczy, twórczy, społeczny, fizyczny i moralny,
- stworzyć odpowiedni klimat,
- budować partnerskie i nacechowane życzliwością relacje z uczniami i ich rodzicami,
- organizować właściwą przestrzeń nauczania,
- dostosowywać materiały,
- udzielać wsparcia technicznego,
- podchodzić do nauczania elastycznie w zakresie treści programowych,
- stosować różnorodne i odpowiednie metody i formy pracy,
- tak oceniać postępy ucznia, by motywować go do nauki i wspierać jego rozwój.

III. TREŚCI NAUCZANIA – WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE

I. Znajomość środków językowych

Program nauczania *Deutsch für Leben* zakłada realizację wszystkich obowiązkowych **treści nauczania** (wymagań szczegółowych) zawartych w podstawie programowej (Dz. U. z 2018 poz. 467), które w zakresie znajomości środków językowych ujęte zostały w kręgi tematyczne. Większość z nich pokrywa się z kręgami tematycznymi z podstawy programowej. Program proponuje jednak także kilka nowych rozwiązań, które wyróżnione zostały tłustym drukiem. Do poszczególnych kręgów tematycznych z podstawy programowej nie zaproponowano liczby godzin lekcyjnych przeznaczonych na jego realizację. Decyzja w tej sprawie należy do nauczyciela, który najlepiej wie, ile czasu w danej klasie potrzeba, by zrealizować poszczególne zagadnienia.

- 1) Człowiek** – np. dane personalne, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, mocne i słabe strony ucznia, sympatia ucznia, autorytety, system wartości ucznia, rzeczy osobiste, nadawanie imion, dzieciństwo ucznia, dzieciństwo a dorosłość, uprzedzenia i stereotypy, przesady, równouprawnienie kobiet i mężczyzn, symbolika kolorów, symbole, problemy człowieka i sposoby ich rozwiązywania, znaki zodiaku, mimika i gestykulacja, mowa ciała, spory i kłótnie, nauka języka obcego, dylematy etyczne, (Czy powiedzieć choremu prawdę o jego chorobie? Czy można okłamać kogoś dla jego dobra? Czy istnieje sprawiedliwa wojna?, itd.), zasady dobrego wychowania, itp.;
- 2) Uczucia i emocje** – miłość, wiersze miłosne, tęsknota, marzenia, szczęście, przysłowia, zegar biologiczny człowieka, zmiana czasu, nauka mówienia, modele życia, podejmowanie decyzji, ciekawostki z zakresu psychologii, itp.;
- 3) Rodzina** – rodzina ucznia, rodzina dawniej i dziś, rodzina czy kariera zawodowa, życie rodzinne w Japonii i w Polsce, małżeństwo i dzieci, małżeństwo a wolny związek, historie rodzinne, pary i single, uroczystości rodzinne (np. urodziny, imieniny, itd.), wydarzenia osobiste i rodzinne z poprzednich lat, czynności życia codziennego, styl życia, konflikty i problemy, znajomi i przyjaciele, itp.;
- 4) Seniorzy** – starsi ludzie w domu starości, urządzenia cyfrowe dla seniorów, wychowanie dawniej i dziś, Sun City – miasto dla seniorów, aktywny styl życia ludzi starszych, samotność, kolejne rocznice ślubu, itp.;
- 5) Święta i uroczystości** – wybrane święta kościelne (np. Boże Narodzenie, Wielkanoc, itd.), uroczystości rodzinne (np. chrzest, bierzmowanie i konfirmacja, zaręczyny, ślub, urodziny dziecka, składanie życzeń, pogrzeb, itp.), uroczystości państwowe (np. święta państwowe, odsłonięcia tablic pamiątkowych, itp.), itd.;
- 6) Ubrania** – części garderoby, ubiór na różne okazje, ubrania robocze, mundury (wojskowe, lekarzy, księży, kominiarzy, kelnerów, itp.) subkultury, moda, stroje piłkarskie, itp.;

- 7) Miejsce zamieszkania** – miejsce zamieszkania i jego okolica, wyposażenie domu, przeprowadzka z domu rodzinnego, poszukiwanie mieszkania do wynajęcia, wynajmowanie mieszkania, prawa i obowiązki lokatorów, zakup pierwszego własnego mieszkania lub domu, urządzenie własnego mieszkania, sprzedaż mieszkania, problemy związane z samodzielnością, przyczyny i skutki bezdomności, sposoby wyjścia z bezdomności, podstawowe prace domowe, zmiana warunków mieszkania na przestrzeni ostatnich lat, przeprowadzka, itp.;
- 8) Edukacja** – szkoła i jej pomieszczenia, przedmioty nauczania, przybory szkolne, umiejętności, nauka w innych krajach, oceny szkolne i wymagania, zajęcia pozalekcyjne, koła zainteresowań, szkolnictwo zawodowe w Niemczech i w Polsce, praktyczna nauka zawodu, pierwszy dzień w szkole, lekcja w szkole ucznia, życie szkolne, kursy pozaszkolne (np. kurs prawa jazdy, kurs tańca, kurs komputerowy, itp.), stres szkolny, fobia szkolna, plany zawodowe, dzień otwarty szkoły, nauczanie indywidualne, samorząd uczniowski, system oświaty w Niemczech i w Polsce, praktyka szkolna za granicą, studia za granicą, egzaminy, sposoby uczenia się, ustawienie ławek w klasie, uczenie się przez całe życie, nauka języka obcego, motywacja do nauki, prawa i obowiązki ucznia, szkolna wymiana uczniowska, itp.;
- 9) Praca** – zawody i związane z nimi czynności, obowiązki w pracy, miejsce pracy, praca dorywcza, wybór zawodu, niebezpieczne zawody, informacje o ludziach pracy, zakres czynności wybranego zawodu, poszukiwanie pracy, praca zmianowa, rozmowa kwalifikacyjna, życiorys, list motywacyjny, podanie o pracę, trudności w pracy, mobbing, kobiety na kierowniczych stanowiskach, plany zawodowe i prywatne, wolontariat, zastępcza służba wojskowa, przyczyny utraty pracy, problemy bezrobotnych, zasiłek dla bezrobotnych, zadowolenie z zawodu, bankructwo firm, strajki, zwolnienia masowe, związki zawodowe, automatyzacja produkcji, zawód czy powołanie, droga do zdobycia zawodu, motywacja do pracy, praca w zespołach, autoprezentacja, barwne życiorysy, teoria a praktyka, wielozadaniowość (Multitasking), kompetencje miękkie w pracy, kreatywność w pracy, pośrednictwo pracy, praca opiekunki do dziecka, pracoholizm, najważniejsze cechy wybranego zawodu, warunki pracy i zatrudnienia, oferty pracy, relacje ludzi o ich pracy, itp.;
- 10) Żywnienie** – artykuły spożywcze, zwyczaje żywieniowe w wybranych krajach świata, rodzaje posiłków, przygotowywanie posiłków, fast-food, karta dań, dobre maniery w restauracji, dieta i odchudzanie się, słodczyce, produkcja czekolady, Stammtisch, zwyczaje żywieniowe, zmiana nawyków żywieniowych na przestrzeni ostatnich lat w Niemczech i w Polsce, przepisy kulinarne, lokale gastronomiczne, itp.;

- 11) Zakupy** – towary i ich cechy, rodzaje sklepów, promocje towarów, reklama, chwytły reklamowe, zakupy przedświąteczne, prezenty, zakup odzieży, zakup sprzętu technicznego, środki płatnicze, obsługa bankomatu, płacenie kartą, kieszonkowe, uzależnienie od zakupów, itp.
- 12) Usługi** – korzystanie z usług (np. naprawa zegarka, naprawa telefonu komórkowego, naprawa laptopa, dorabianie kluczy, itd.), otwieranie konta w banku, branie kredytu, składanie reklamacji, itp.;
- 13) Podróżowanie i turystyka** – rodzaje środków transportu i korzystanie z nich, wyjazd na wakacje, zakup biletów na pociąg i samolot, orientacja w terenie, orientacja w mieście, korzystanie z GPS, awaria samochodu, opis wypadku samochodowego, zachowanie podczas awarii i wypadku, wzywanie pomocy, baza noclegowa (np. nocleg w hotelu robotniczym, nocleg w domu prywatnym, nocleg w schronisku młodzieżowym, itd.), pamiątki, bagaż wakacyjny, przygody podczas podróży, ruch uliczny, itp.;
- 14) Wolny czas** – formy spędzania wolnego czasu, określanie czasu, życie prywatne, wakacje w mieście i na wsi, wakacje w górach i nad morzem, wakacje z rodzicami lub z kolegami, nieudane wakacje, wycieczki, krótka wycieczka za miasto, nocleg pod namiotem, wymarzone cele wakacyjne, urlop, Haustauschurlaub, hobby ucznia, oglądanie filmów w telewizji, na komputerze lub w kinie, wirtualne wycieczki do wybranych miast niemieckich, wyjazdy zorganizowane a indywidualne, workcamps, podróż poślubna, zachowanie się w kinie i teatrze, tradycje i zwyczaje, itp.;
- 15) Kultura** – dziedziny kultury (np. muzyka, malarstwo, teatr, muzea, literatura, itd.), twórcy i ich dzieła, laureaci nagrody Nobla z krajów niemieckiego obszaru językowego, uczestnictwo w kulturze (np. wyjście do teatru lub na koncert, itd.), dziedzictwo kulturalne, korzystanie z tekstów z dziedziny kultury (np. fragmentów dzieł literackich, itp.), fałszowanie obrazów, filmy i książki kryminalne, teatr amatorski, chóry amatorskie, rodzaje mediów, rola mediów, wolność mediów, itp.;
- 16) Rozrywka** – muzyka młodzieżowa, muzyka w centrum miasta i centrach handlowych, wybrany film, atrakcyjność wieczornego lub popołudniowego programu telewizyjnego, reality show, niemieckie gry i zabawy, gry komputerowe, znane gry planszowe, zagadki, itp.;
- 17) Sport** – dyscypliny sportowe, dyscypliny olimpijskie, obiekty sportowe, imprezy sportowe (amatorskie i profesjonalne, mecze, mistrzostwa świata, igrzyska olimpijskie, itd.), sporty uprawiane na łonie natury, sporty zimowe, sporty uprawiane przez dziewczęta, sporty ekstremalne, lekcje wychowania fizycznego w szkole ucznia, zasady gry w podstawowe dyscypliny sportowe, uprawianie sportu, pozytywne i negatywne skutki uprawiania sportu, sport amatorski a profesjonalny, doping w sporcie, kibice, fitness, sport przeciw przemocy, piłka nożna kobiet, Bundesliga, Liga Mistrzów, sprzęt sportowy, itp.;

- 18) Zdrowie** – samopoczucie, tryb życia, objawy wybranych chorób (np. cukrzyca, zawału serca, depresji, itp.), zaburzenia snu, najważniejsze organy wewnętrzne, pobyt w uzdrowisku, ziołolecznictwo, medycyna alternatywna, leczenie wodą, dogoterapia, hipoterapia, profilaktyka, przyczyny uzależnień i sposoby radzenia sobie z nimi (np. palenie papierosów, alkoholizm, narkomania, pracoholizm, uzależnienie od komputera, itd.), udzielanie pierwszej pomocy, itp.;
- 19) Niepełnosprawność** – rodzaje niepełnosprawności, problemy osób niepełnosprawnych, pomoc osobom niepełnosprawnym, niepełnosprawni uczniowie, klasy integracyjne, pismo Braille`a, język migowy, itp.;
- 20) Nauka i technika** – odkrycia naukowe, wynalazki naukowe, nietrafione wynalazki, obsługa wybranych urządzeń domowych, zakup komputera, zakup samochodu, usterki w samochodzie, produkcja samochodów, obsługa i awarie wybranych urządzeń technicznych, zalety i wady rozwoju techniki, automatyzacja życia, świat globalną wioską, produkcja wybranego artykułu dawniej i dziś (np. gazety), itp.;
- 21) Cyfrowe media** – rodzaje urządzeń, fitness-aplikacje, urządzenia cyfrowe w przedszkolu i szkole, problemy i zagrożenia, nowa rola i funkcje mediów, portale internetowe, internetowe wydania gazet, człowiek i nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne, czatowanie, Internet, obsługa pilotów, prawa autorskie, fake news, hejt, szanse i zagrożenia związane z rozwojem technologii cyfrowych, video-bloggerzy, digitalizacja świata pracy, media społecznościowe, itp.;
- 22) Świat przyrody** – krainy geograficzne w Niemczech, lasy, góry, morza i jeziora w Niemczech, dzikie zwierzęta, zwierzęta domowe, zwierzęta w mieście, schroniska dla bezdomnych zwierząt, pogoda, pory roku, klimat w wybranych częściach świata, rola wody w ekosystemie, itp.;
- 23) Środowisko naturalne** – zagrożenia środowiska naturalnego, ochrona środowiska naturalnego, energia odnawialna i tradycyjna, efekt cieplarniany, smog, segregowanie śmieci, elektrownie atomowe, klęski żywiołowe (np. powódzie, pożary, wichury i tornada, trzęsienia ziemi, tsunami, itd.), itp.;
- 24) Na wsi** – życie na wsi, prace rolnicze w poszczególnych porach roku, typowy dzień rolnika, prace w ogrodzie, przeprowadzka na wieś, uprawa pomidorów i truskawek, agroturystyka, wakacje na wsi, itp.;
- 25) Państwo i społeczeństwo** – aktualne wydarzenia z prasy niemieckiej, zjawiska społeczne, konflikty wewnętrzne i międzynarodowe, wojna domowa, polityka społeczna, podatki, emigracja i imigracja, wybory, powojenna historia Niemiec, system polityczny w Niemczech, partie polityczne, mała ojczyzna, bogactwo i bieda, problemy współczesnego świata, integracja wschodnich i zachodnich Niemiec, wybrane urzędy, organizacje społeczne i międzynarodowe, organizacje pozarządowe, organizacje społeczne i lokalne, dzień powszedni w więzieniu, kary, przestępczość, itp.

26) Unia Europejska – powstanie UE, podstawowe zasady UE – swobodny przepływ ludzi, usług i kapitału, układ z Schengen, problemy integracji europejskiej, wspólna waluta, itp.

27) Elementy wiedzy o bezpieczeństwie i higienie pracy oraz o podejmowaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej – zakres tematyczny związany z efektami kształcenia określonymi w podstawie programowej kształcenia w zawodach.

Dla zaistnienia właściwej komunikacji językowej niezbędna jest znajomość gramatyki języka obcego. Jej nauczania nie należy jednak oddzielać od pracy nad rozwijaniem słownictwa. Program nauczania *Deutsch fürs Leben* zakłada wprowadzenie i ćwiczenie następujących struktur gramatycznych:

1) Rodzajnik:

- użycie rodzajnika nieokreślonego,
- użycie rodzajnika określonego,
- użycie rzeczownika bez rodzajnika.

2) Rzeczownik:

- odmiana rzeczownika (deklinacja mocna, słaba i mieszana) w liczbie pojedynczej,
- tworzenie liczby mnogiej,
- rzeczowniki złożone,
- rzeczowniki zdrobniałe,
- rzeczowniki określające zawód i wykonawcę czynności,
- rzeczowniki z przyrostkami: *-e, -ei, -heit, -keit, -ler, -schaft, -ion, -tät, -in, -um, -ung, -ium, -ment, -ling*,
- rzeczowniki z przedrostkami: *Miss-, Un-, Ge-*,
- rzeczowniki tworzone od nazw miast, krajów i części świata,
- rzeczowniki tworzone od czasowników,
- rzeczowniki tworzone od przymiotników, imiesłówów i liczebników,
- odmiana imion własnych: *Evas Familie, Müllers Haus, Hansens Tochter*,
- rzeczownik po określeniu miary i wagi,
- rekcja rzeczownika.

3) Zaimek:

- zaimki osobowe,
- zaimek nieosobowy *es*,
- zaimek zwrotny *sich*,
- zaimki dzierżawcze,
- zaimki wskazujące: *der, dieser, jener, derselbe, der gleiche*,
- zaimki pytające: *wer, was, wann, welcher, was für ein, warum*,

- zaimki nieokreślone: *alle, einige, etwas, jeder, jemand, einer, keiner, man, niemand, nichts, alles,*
- zaimki względne: *der, welcher,*
- zaimek wzajemny: *einander.*

4) Przymiotnik:

- przymiotnik w funkcji orzecznika,
- przymiotnik jako przydawka:
  - z rodzajnikiem określonym i zaimkiem wskazującym *dieser, jener, derselbe,*
  - z rodzajnikiem nieokreślonym, zaimkiem dzierżawczym i z przeczeniem *kein,*
  - bez rodzajnika,
  - po zaimkach pytających i nieokreślonych *Was für ein?,*
  - po zaimkach liczebnych *beide, alle, viele, wenige, manche, andere, einige, folgende,*
  - po liczebniku,
  - w formie stopnia wyższego i najwyższego,
- regularne i nieregularne stopniowanie przymiotnika,
- przymiotnik w porównaniach,
- przymiotniki utworzone od nazw miast, krajów i części świata,
- przymiotniki z przedrostkiem *un-*,
- rekcja przymiotnika.

5) Liczebnik:

- liczebniki główne,
- liczebniki porządkowe,
- liczebniki mnożne i nieokreślone *zweimal, viel,*
- liczebniki ułamkowe i dziesiętne, *anderthalb, ein Drittel, null Komma acht,*
- użycie liczebników w oznaczeniu miary i wagi, powierzchni i objętości: *zwei Quadratmeter, drei Liter.*

6) Przysłówek:

- przysłówki zaimkowe w pytaniu i odpowiedzi: *worauf?, darauf,*
- regularne i nieregularne stopniowanie przysłówek,
- przysłówki czasu i miejsca: *morgen, bald, dann, endlich, damals, gestern, heute, hier, dort, draußen, drüben, unten, oben, links, rechts.*

7) Partykuła:

- użycie partykuł: *sehr, besonders, viel, erst, sogar, immer, etwa, eben, ziemlich, aber, denn, mal, doch, ja.*

8) Przyimek:

- przyimki z celownikiem: *ab, aus, bei, gegenüber, mit, nach, seit, von, zu,*
- przyimki z biernikiem: *bis, durch, entlang, für, gegen, ohne, um,*
- *przyimki z celownikiem lub biernikiem: an, auf, in, hinter, neben, unter, über, vor zwischen,*
- przyimki z dopełniaczem: *statt, trotz, während, wegen.*

9) Czasownik:

- formy czasowe – strona czynna czasownika: *Präsens, Präteritum, Perfekt, Plusquamperfekt, Futur I,*
- czasowniki posiłkowe: *haben, sein, werden,*
- czasowniki mocne,
- czasowniki rozdzielnie i nierozdzielnie złożone,
- czasowniki zwrotne,
- czasowniki modalne w trybie oznajmującym w czasach: *Präsens i Präteritum,*
- czasowniki modalne w trybie przypuszczającym w czasie *Präteritum,*
- czasownik *lassen,*
- formy imiesłowowe czasownika: Partizip I,
- tryb rozkazujący,
- bezokolicznik z *zu* i bez *zu* w zdaniach w czasach *Präsens, Präteritum i Perfekt,*
- strona bierna czasownika (Vorgangspassiv): *Präsens, Präteritum i Perfekt,*
- strona bierna z czasownikiem modalnym: *Präsens i Präteritum,*
- strona bierna określająca stan: *Präsens i Präteritum,*
- tryb przypuszczający: *Konjunktiv II: -Präteritum, Plusquamperfekt,*
- tryb warunkowy *Konditionalis I,*
- rekcja czasowników.

10) Składnia:

- zdania pojedyncze: oznajmujące, pytające i rozkazujące,
- szyk wyrazów: prosty i przestawny oraz szyk zdania podrzędnie złożonego,
- przeczenia: *nein, nicht, nichts, kein, nie, niemals, nirgends, keinesfalls* i ich miejsce w zdaniu,
- zdania złożone współrzędnie ze spójnikami: *aber, denn, oder, und, sondern, deshalb, sonst, trotzdem* oraz zdania bezspójnikowe,
- zdania podrzędnie złożone:
  - zdania podmiotowe: *dass,*
  - zdania dopełnieniowe: *dass, ob, wer, was, wo, wie,*
  - zdania okolicznikowe przyczyny: *weil, da,*
  - zdania okolicznikowe czasu: *als, wenn, bevor, ehe, bis, nachdem, seitdem, während,*
  - zdania warunkowe rzeczywiste: *wenn + Präsens,*

- zdania warunkowe nierealne: Konjunktiv Präteritum czasowników *haben*, *sein* oraz czasowników modalnych i Konditionalis I,
- zdania przyzwalające: *obwohl*,
- zdania okolicznikowe celu *damit*, i konstrukcja bezokolicznikowa *um ... zu*,
- zdanie przydawkowe z zaimkiem względnym,
- zdania porównawcze: *so wie*, *als*, *je .. desto*,
- zdania ze spójnikami dwuczłonowymi: *einerseits ... andererseits*, *entweder ... oder*, *nicht nur ... sondern auch*, *sowohl ... als auch*, *weder ... noch*, *zwar ... aber*.

II. Rozumienie wypowiedzi ustnych

Rozwijając sprawność rozumienia ze słuchu, nauczyciel powinien stosować wypowiedzi o umiarkowanym stopniu złożoności, w tym wypowiedzi dotyczące wykonywania czynności zawodowych, np. rozmowy, wiadomości, komunikaty, ogłoszenia, instrukcje, relacje, wywiady, dyskusje, prelekcje. Powinny być one wypowiedziane – najlepiej przez rodzimych użytkowników języka niemieckiego – w naturalnym tempie, w standardowej odmianie języka. Nauczyciel powinien stosować ćwiczenia, w których uczniowie będą:

- 1) reagować na polecenia,
- 2) określać główną myśl wypowiedzi lub fragmentu wypowiedzi,,
- 3) określać intencje nadawcy lub autora wypowiedzi,
- 4) określać kontekst wypowiedzi (np. formę, czas, miejsce, sytuację, uczestników),
- 5) znajdować w wypowiedzi określone informacje,
- 6) układać informacje w określonym porządku,
- 7) wyciągać wnioski wynikające z informacji zawartych w wypowiedzi oraz
- 8) rozróżniać formalny i nieformalny styl wypowiedzi.

III. Rozumienie wypowiedzi pisemnych

Rozwijając sprawność rozumienia tekstu pisanego nauczyciel powinien stosować wypowiedzi o umiarkowanym stopniu złożoności, w tym wypowiedzi dotyczące wykonywania czynności zawodowych (np. listy, e-mail, SMS, kartki pocztowe, napisy, broszury, ulotki, jadłospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy, instrukcje, komiksy, artykuły, teksty narracyjne, recenzje, wywiady, wpisy na forach i blogach, teksty literackie).

Pracując nad takimi tekstami uczeń powinien:

- 1) określać główną myśl tekstu lub fragmentu tekstu.
- 2) określać intencje nadawcy lub autora tekstu,
- 3) określać kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę, formę tekstu, czas, miejsce, sytuację),
- 4) znajdować w tekście określone informacje,
- 5) rozpoznawać związki między poszczególnymi częściami tekstu,
- 6) układać informacje w określonym porządku,
- 7) wyciągać wnioski wynikające z informacji zawartych w tekście,

- 8) odróżniać informacje o faktach od opinii oraz
- 9) rozróżniać formalny oraz nieformalny styl tekstu.

IV. Tworzenie wypowiedzi ustnych

Na zakończenie nauki w szkole branżowej II stopnia uczeń powinien umieć tworzyć proste, spójne i logiczne, w miarę płynne wypowiedzi ustne, w tym wypowiedzi umożliwiające komunikowanie się w środowisku pracy. W ćwiczeniach rozwijających tworzenie wypowiedzi ustnych uczeń powinien:

- 1) opisywać ludzi, zwierzęta, przedmioty, miejsca, zjawiska,
- 2) opowiadać o czynnościach, doświadczeniach i wydarzeniach z przeszłości i teraźniejszości,
- 3) przedstawiać fakty z przeszłości i teraźniejszości,
- 4) przedstawiać intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość,
- 5) opisywać upodobania,
- 6) wyrażać i uzasadniać swoje opinie, poglądy, przedstawiać poglądy i opinie innych ludzi, i ustosunkowywać się do nich,
- 7) wyrażać i opisywać uczucia i emocje,
- 8) przedstawiać zalety i wady różnych rozwiązań,
- 9) wyrażać pewność, przypuszczenie, wątpliwości dotyczące zdarzeń z teraźniejszości i przyszłości,
- 10) przedstawiać sposób postępowania (np. udzielać instrukcji, wskazówek; określać zasady) oraz
- 11) stosować formalny lub nieformalny styl wypowiedzi w zależności od sytuacji.

V. Tworzenie wypowiedzi pisemnych

Uczeń powinien także umieć tworzyć proste, spójne i logiczne wypowiedzi pisemne, w tym wypowiedzi umożliwiające komunikowanie się w środowisku pracy (np. notatkę, ogłoszenie, zaproszenie, życzenia, wiadomość, SMS, kartkę pocztową, email, historyjkę, list prywatny, życiorys, CV, list motywacyjny, wpis na blogu). W ćwiczeniach rozwijających tworzenie wypowiedzi pisemnych uczeń powinien:

- 1) opisywać ludzi, zwierzęta, przedmioty, miejsca, i zjawiska,
- 2) opowiadać o czynnościach, doświadczeniach i wydarzeniach z przeszłości i teraźniejszości,
- 3) przedstawiać fakty z przeszłości i teraźniejszości,
- 4) przedstawiać intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość,
- 5) opisywać upodobania,
- 6) wyrażać i uzasadniać swoje opinie i poglądy, przedstawiać opinie i poglądy innych ludzi oraz ustosunkowywać się do nich,
- 7) wyrażać i opisywać uczucia i emocje,
- 8) przedstawiać zalety i wady różnych rozwiązań,

- 9) wyrażać pewność, przypuszczenie, wątpliwości, dotyczące zdarzeń z teraźniejszości i przyszłości,
- 10) przedstawiać sposób postępowania (np. udzielać instrukcji, wskazówek, określać zasady),
- 11) stosować zasady konstruowania tekstów o różnym charakterze oraz
- 12) stosować formalny lub nieformalny styl wypowiedzi w zależności od sytuacji.

VI. Reagowanie ustnie na wypowiedzi

Po zakończeniu nauki w szkole branżowej II stopnia uczeń powinien także umieć reagować ustnie w typowych, również w miarę złożonych sytuacjach, w tym związanych z komunikowaniem się w środowisku pracy oraz:

- 1) przedstawiać siebie i inne osoby,
- 2) nawiązywać kontakty towarzyskie, rozpoczynać, prowadzić i kończyć rozmowę, podtrzymywać rozmowę w przypadku trudności w jej przebiegu (np. prosić o wyjaśnienie, powtórzenie, sprecyzowanie; upewnić się, że rozmówca zrozumiał jego wypowiedź),
- 3) uzyskiwać i przekazywać informacje i wyjaśnienia,
- 4) wyrażać swoje opinie i uzasadniać je, pytać o opinie, zgadzać się lub nie zgadzać się z opiniami innych osób, wyrażać wątpliwości,
- 5) wyrażać i uzasadniać swoje upodobania, preferencje, intencje i pragnienia, pytać o upodobania, preferencje, intencje i pragnienia innych osób,
- 6) składać życzenia i gratulacje, odpowiadać na życzenia i gratulacje,
- 7) zapraszać i odpowiadać na zaproszenie,
- 8) proponować, przyjmować i odrzucać propozycje, zachęcać; prowadzić proste negocjacje w sytuacjach życia codziennego,
- 9) prosić o radę i udzielać rady,
- 10) pytać o pozwolenie, udzielać i odmawiać pozwolenia,
- 11) ostrzegać, nakazywać, zakazywać i instruować,
- 12) wyrażać prośbę oraz zgodę lub odmowę spełnienia prośby,
- 13) wyrażać uczucia i emocje (np. radość, smutek, niezadowolenie, złość, zdziwienie, nadzieję, obawę, współczucie, itd.),
- 14) stosować zwroty i formy grzecznościowe oraz
- 15) dostosowywać styl wypowiedzi do sytuacji.

VII. Reagowanie w formie pisemnej na wypowiedzi

Uczeń powinien także umieć reagować w formie prostego tekstu pisanego (np. email, wiadomość, list prywatny i prosty list formalny, itd.) w typowych sytuacjach oraz:

- 1) nawiązywać kontakty towarzyskie (np. przedstawiać siebie i inne osoby, udzielać podstawowych informacji na swój temat i pytać o dane rozmówcy i innych osób),
- 2) uzyskiwać i przekazywać informacje i wyjaśnienia,
- 3) prowadzić proste negocjacje (np. uzgadniać formy spędzania czasu, itd.),

- 4) proponować, przyjmować i odrzucać propozycje i sugestie,
- 5) prosić o pozwolenie, udzielać i odmawiać pozwolenia,
- 6) wyrażać swoje opinie, intencje, preferencje i życzenia, pytać o opinie, preferencje i życzenia innych, zgadzać się i sprzeciwiać,
- 7) wyrażać emocje (np. radość, niezadowolenie, zdziwienie, itd.),
- 8) prosić o radę i udzielać rady,
- 9) wyrażać prośby i podziękowania oraz zgodę lub odmowę wykonania prośby,
- 10) wyrażać skargę, przepraszać, przyjmować przeprosiny.

VIII. Przetwarzanie wypowiedzi

W czasie lekcji należy też stosować ćwiczenia, w których uczeń będzie przetwarzał tekst ustnie lub pisemnie oraz:

- 1) przekazywał w języku niemieckim informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. wykresach, mapach, symbolach, piktogramach, schematach, itd.) lub audiowizualnych (np. filmach, reklamach, itd.),
- 2) przekazywał w języku niemieckim lub w języku polskim informacje sformułowane w języku niemieckim,
- 3) przekazywał w języku niemieckim informacje sformułowane w języku polskim,
- 4) przedstawiał publicznie w języku niemieckim wcześniej przygotowany materiał, np. prezentację, film.

IX. Uczeń powinien posiadać:

- 1) podstawową wiedzę o krajach, społeczeństwach i kulturach społeczności niemieckiego obszaru językowego oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu lokalnego, europejskiego i globalnego,
- 2) świadomość związku między kulturą własną i krajów niemieckiego obszaru językowego oraz wrażliwość międzykulturową.

X. Uczeń powinien często dokonywać samooceny swojej nauki i osiągniętych rezultatów.

Samoocenę można zdefiniować jako „uogólnioną ocenę własnego ja” (Zimbardo, za: Pasterski, 2013, str. 1). Ta definicja bardzo dobrze oddaje konieczność stosowania samooceny u uczniów szkoły branżowej II stopnia. W tym wieku uczeń jest już zdolny do bardziej pogłębionej analizy swoich zachowań i wyciągania z nich wniosków. Samooceny dokonuje każdy uczeń, ale nie zawsze jest to samoocena adekwatna, tzn. taka, która odpowiada rzeczywistości. Często też nie towarzyszy jej refleksja i wyciąganie wniosków. Samoocena ucznia ma bardzo duży wpływ na jego osiągnięcia szkolne. Spowoduje, że uczeń gotowy będzie podjąć się wykonania trudnego zadania i włoży w jego wykonanie całą swoją energię. Pod jej wpływem uczeń może zmienić opinię o swoich możliwościach, co przełoży się na zmianę jego stosunku do przedmiotu i zwiększenie motywacji do uczenia się języka niemieckiego. Uczeń

może dokonywać samooceny, krótko podsumowując swoją pracę bezpośrednio po odpowiedzi lub napisaniu sprawdzianu. Może też działać w dłuższej perspektywie czasowej, prowadząc np. własne portfolio językowe, gdzie będzie gromadził swoje prace, sprawdziany i wszelkie osiągnięcia.

Nauczyciel powinien jak najczęściej stwarzać uczniom warunki do samodzielnej pracy nad językiem. Jedną z metod sprzyjających takiej formie pracy jest metoda lekcji odwróconej. W przeciwieństwie do tradycyjnego modelu, uczeń samodzielnie przygotowuje się do lekcji, korzystając z przesłanych przez nauczyciela informacji lub samemu docierając do nich. To kiedy to robi i jakie źródła wykorzysta, zależy tylko od niego. To uczeń decyduje o swoim procesie uczenia, ale też uczeń ponosi większą odpowiedzialność za jej wyniki.

Nauczyciel powinien też przygotowywać uczniów do samodzielnego poprawiania własnych błędów. Wbrew przekonaniu większości uczniów jest to możliwe. Często jest tak, że uczeń zna regułę, ale formułując wypowiedź czy to ustną, czy pisemną zapomina o niej pod wpływem języka polskiego. Jest bowiem silnie skoncentrowany na tym, co ma powiedzieć lub napisać, a nie jak to zrobić. Taka sytuacja ma często miejsce na przykład w przypadku szyku wyrazów. Uczeń teoretycznie zna prawidłowy szyk, ale popełnia błędy. Nauczyciel może więc zwrócić uczniom uwagę na ten aspekt i pozwolić mu sprawdzić poprawność szyku wyrazów w wypracowaniu.

Uczniowie mają duże trudności z samodzielnym robieniem notatek z lekcji. Niektórzy zapisują tylko to, co dyktuje nauczyciel, inni starają się zapisać wszystko. Tymczasem robienie notatek to ważna umiejętność. „Jest to proces, podczas którego uczeń podejmuje wiele decyzji. Decyzji dotyczących tego, co jest istotne, co wynika z czego, co się wiąże z czym. Podczas notowania rozpoczyna się proces rozumienia i zapamiętywania informacji zawartych w notatce. Dobrze wykonana ta konkretna faza, może skutkować zapamiętaniem nowo poznanego materiału na bardzo wysokim poziomie” (Talaga A. M.). Uczeń może wykorzystywać metodę Cornella lub metodę map koncepcyjnych.

XI. Do istotnych celów nauczania w szkole branżowej II stopnia należy przygotowanie przyszłych pracowników do pracy w zespole. Ta forma pracy stała się w ostatnich latach wręcz modna i cieszy się coraz większą popularnością. Kryje się za tym myśl, że członkowie zespołu „wnosząc swoje indywidualne mocne strony do zespołu będą się wzajemnie uzupełniać, przez co wzrośnie efektywność pracy całego zespołu. Dobra praca zespołowa wyzwala kreatywną energię a jego członkowie wspierają się nawzajem.” (<https://www.sage.com/de-de/blog/lexikon/teamarbeit/>) Czując się dobrze razem, pracownicy zyskują większą motywację do pracy. Zaś osoby kierujące takim zespołem mogą się bardziej skoncentrować na długofalowym działaniu

na rzecz firmy a nie kontrolą pracowników. W naszym kraju ta forma pracy napotyka jednak ciągle jeszcze duże trudności, gdyż pracownicy nie nabyli na etapie nauki społecznych kompetencji i nie umieją współpracować w grupie. Wygląda to często tak, że praca jest nierównomiernie rozłożona, a poszczególni pracownicy nie czują się odpowiedzialni za sukces całego zespołu. Dlatego pracy w grupach należy zacząć uczyć już w szkole. Nauczyciel pracujący z programem *Deutsch fürs Leben* powinien często stosować w trakcie lekcji formy pracy we współdziałaniu. Uczniowie powinni także realizować różnego rodzaju projekty w systemie pozalekcyjnym. Da im to możliwość samodzielnej organizacji swojej pracy i wzięcia odpowiedzialności za jej końcowy rezultat.

XII. W trakcie nauki w szkole branżowej II stopnia uczeń powinien korzystać ze źródeł informacji w języku obcym, na przykład z encyklopedii, mediów, instrukcji obsługi, również za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych. „Korzystanie przez uczniów z nowoczesnych technologii w procesie edukacji może przyspieszać proces uczenia się języka, uruchamiać dodatkowe pokłady motywacji oraz edukować w zakresie możliwości wykorzystania TIK do nauki języka” (Basińska, 2017, str. 5). Należy jednak pamiętać, że jak zauważa N. Hockley (2011, za: Basińska 2017, str. 13) „choć młodzi użytkownicy technologii mogą mieć mniej emocjonalnych barier niż starsi użytkownicy, to wcale nie oznacza, że są z automatu efektywnymi użytkownikami technologii. Kluczowe umiejętności, takie jak umiejętność oceny źródeł online, filtrowanie i zarządzanie informacjami, czy syntezy informacji znalezionych w Internecie, muszą być wyraźnie nauczane, jeśli nauczyciele mają przygotować uczniów do życia zawodowego w XXI wieku.” (Hockley, 2011, str. 324, za: Basińska 2017, str. 13).

XIII. Komunikacja na lekcji języka obcego odbywa się w szkole branżowej II stopnia „przy bardzo ograniczonym repertuarze leksykalnym i braku narzędzi gramatycznych, takich jak fleksja. Osiąganie celu komunikacyjnego, na bazie mocno ograniczonych środków leksykalno-gramatycznych” (Piotrowski. 2019), stanowi zatem dla ucznia nie lada wyzwanie.

„Niedobór środków może dotyczyć różnych obszarów języka, choć trzeba podkreślić, że zwłaszcza w początkowej fazie nauki języka obcego dominują problemy związane z ograniczoną znajomością słownictwa. Zarówno interakcje, jak i wykonywanie określonych zadań są przez to mocno utrudnione” (Piotrowski). W warunkach pozaszkolnych człowiek stosuje cały szereg strategii, które umożliwiają mu osiągnięcie celu. Warto niektóre z nich wykorzystać na lekcji w trakcie wprowadzania nowego słownictwa. Zamiast tłumaczyć słowa na język polski, można zastosować tzw. strategie komunikacyjne (np. domyślanie się znaczenia wyrazu z kontekstu,

rozumienie tekstu zawierającego nieznanne słowa, zwroty i konstrukcje gramatyczne, itd.) oraz strategie kompensacyjne (np. opis, hiperonimy, parafrazy, definicje, neologizmy, itp.).

XIV. Zgodnie z obowiązującą podstawą programową nauczyciel ma obowiązek kształtowania u uczniów świadomości językowej, np. podobieństw i różnic między językami polskim a niemieckim. Można się do nich odwołać zarówno przy wyjaśnianiu nowych reguł gramatycznych, jak wprowadzając nowe konstrukcje leksykalne. Taki sposób postępowania sprawi, że uczniom łatwiej będzie je zapamiętać.

IV. WARUNKI I SPOSÓB REALIZACJI KSZTAŁCENIA

„Skuteczne porozumiewanie się w języku obcym, zarówno w mowie jak i w piśmie, stanowi nadrzędny cel kształcenia językowego (...) . Tak zarysowany cel sprawia, że język obcy powinien być przede wszystkim traktowany jako narzędzie umożliwiające osiągnięcie uczniowi różnych, właściwych dla danej sytuacji i motywacji celów komunikacyjnych (Dz. U. z 2018 poz. 467). Ta nadrzędność celu komunikacyjnego nie zwalnia jednak nauczyciela z dokładania wszelkich starań, by uczeń osiągnął jak największą poprawność językową. Może ona bowiem w dużym stopniu utrudniać osiągnięcie celu komunikacyjnego a w określonych warunkach wręcz go uniemożliwiać.

Obowiązkiem szkoły jest zapewnienie „zajęć z języka obcego nowożytnego, którego uczeń uczył się w szkole podstawowej oraz w branżowej szkole I stopnia” (Dz. U. z 2018 poz. 467), tylko bowiem „podstawa programowa w wariantcie III. BS2.1 zapewnia przygotowanie ucznia do przystąpienia do egzaminu maturalnego na poziomie podstawowym” (Dz. U. z 2018 poz. 467).

Uczniowie powinni mieć ponadto możliwość nauki języka niemieckiego w grupach o zbliżonym poziomie biegłości. Niezbędne zatem staje się przeprowadzenie na początku nauki w szkole branżowej II stopnia testu poziomującego, który umożliwi utworzenie jednorodnych pod względem poziomu językowego grup międzyoddziałowych.

Podstawa programowa nakłada również na nauczyciela obowiązek „wzbogacenia treści kształcenia o aspekty nawiązujące do zakresu tematycznego związanego z wybranymi efektami kształcenia, określonymi w podstawie programowej kształcenia w zawodach, np. bezpieczeństwo i higiena pracy, kompetencje personalne i społeczne, prowadzenie działalności gospodarczej” (Dz. U. z 2018 poz. 467).

Program zakłada naukę języka niemieckiego w sali wyposażonej w odpowiedni sprzęt techniczny: komputer lub laptop, rzutnik multimedialny, tablicę interaktywną, odtwarzacz CD lub magnetofon wraz z dostępem do Internetu,

Dobrze byłoby, gdyby sala miała odpowiednie wymiary. Program zakłada częste prowadzenie lekcji w grupach, niektóre metody (np. stacje dydaktyczne, spacer po klasie, itd.) wymagają swobodnego poruszania się uczniów po sali lekcyjnej.

Komunikacja na lekcji powinna odbywać się w języku niemieckim, i to zarówno na linii nauczyciel – uczeń jak i uczeń – uczeń. Także wyjaśnianie nowego słownictwa

oraz zagadnień gramatycznych winno odbywać się w języku niemieckim. Uczniowie po pewnym czasie nie będą mieli żadnych problemów ze zrozumieniem, choć – zwłaszcza na początku – należy się każdorazowo upewnić, czy tak się stało.

Nauczyciel powinien także tworzyć i wykorzystywać takie zadania językowe, „które będą stanowiły ilustrację przydatności języka niemieckiego do realizacji własnych celów komunikacyjnych, w tym związanych z zawodem, w którym kształci się uczeń” (Dz. U. z 2018 poz. 467).

Nauczyciel powinien rozwijać zainteresowania uczniów, poprzez dobór takich materiałów, które będą miały wartość edukacyjną, a jednocześnie będą ciekawe i uświadomią im wagę znajomości języka niemieckiego w życiu prywatnym i zawodowym.

Należy korzystać z autentycznych i aktualnych materiałów, wykorzystując do tego technologie informacyjno-komunikacyjne.

Nauczyciel powinien na bieżąco monitorować pracę oraz osiągnięcia edukacyjne uczniów oraz przekazywać im i ich rodzicom informację zwrotną na temat stopnia opanowania przez nich poszczególnych umiejętności językowych.

Należy też zachęcać uczniów do stosowania samooceny własnej pracy oraz własnego modelu uczenia się. Program Deutsch fürs Leben zakłada częstą pracę metodą lekcji odwróconej, która sprzyja rozwijaniu wśród uczniów odpowiedzialności, samodzielnej pracy nad przygotowaniem się do lekcji, wykorzystywania do tego celu otwartych zasobów edukacyjnych i mediów społecznościowych.

W szkole powinny być też organizowane wydarzenia związane z językiem niemieckim, np. dni kultury niemieckiej, wieczory poezji lub literatury niemieckiej, festiwale piosenki niemieckiej, projekcje filmów, spotkania z osobami niemieckojęzycznymi pracującymi w Polsce. O ile to możliwe, uczniowie powinni przygotowywać małe formy teatralne lub projekty.

Kształcenie w zakresie języka niemieckiego powinno wspierać – i być wspierane – przez kształcenie w zakresie pozostałych przedmiotów. Dobrze sprawdza się w tym obszarze metoda CLIL oraz współpraca z nauczycielami innych przedmiotów np. w ramach przygotowywania wspólnego projektu.

V. UKŁAD TREŚCI NAUCZANIA

Program Deutsch fürs Leben proponuje realizację treści nauczania w układzie spiralnym. Polega on na tym, że co jakiś czas wraca się do tych samych treści. Za każdym razem jednak uczniowie stopniowo wzbogacają zakres informacji i pogłębiają treści. Nauczyciel ma więc możliwość powtórnej ekspozycji tego samego tematu, powtórzenia wiadomości i wyjaśnienia niezrozumiałych lub zapomnianych zagadnień. Powtarzanie to podstawowa zasada skutecznej nauki. Lepsze efekty przynosi kilkukrotne powtarzanie określonego zagadnienia co jakiś czas, niż poświęcenie mu tego samego czasu w ciągu jednego dnia. To samo dotyczy dłuższego okresu. Uczeń łatwiej zapamięta powtarzane i wzbogacane co jakiś czas treści, niż ucząc się ich w układzie liniowym.

VI. ZAKŁADANE OSIĄGNIĘCIA UCZNIA

Zakładane osiągnięcia ucznia podane zostały w ujęciu jednopoziomowym. Wynika to z przyjętego w rozdziale „Treści nauczania – wymagania szczegółowe” założenia, że nauczyciel sam zdecyduje o wyborze nauczanych treści, liczbie godzin na nie przeznaczonych oraz stopniu ich realizacji, a w konsekwencji sam dokona podziału na poziom podstawowy i ponadpodstawowy.

Po zakończeniu nauki w szkole branżowej II stopnia uczeń:

1) Człowiek:

- podaje dane personalne swoje i członków swojej rodziny,
- opisuje wygląd zewnętrzny swój, swoich kolegów i przyjaciół oraz członków rodziny,
- wymienia cechy charakteru swoje, swoich kolegów i przyjaciół oraz członków rodziny,
- wymienia i analizuje swoje mocne i słabe strony,
- opisuje swoją sympatię,
- opisuje osobę, która jest dla niego autorytetem i uzasadnia swój wybór,
- przedstawia swój system wartości,
- wymienia swoje rzeczy osobiste,
- wyraża swoje zdanie na temat nadawania różnych imion,
- opowiada o swoim dzieciństwie,
- porównuje okresy życia, np. dzieciństwo i dorosłość,
- wymienia najczęstsze uprzedzenia i stereotypy i wyraża swoją opinię na ten temat,
- wymienia przesady i wyraża swoją opinię na ten temat,
- definiuje pojęcie równouprawnienia kobiet i mężczyzn i wyraża swoje zdanie na ten temat,
- omawia symbolikę kolorów,
- przedstawia i omawia różne symbole używane w dzisiejszym świecie,
- omawia wybrane problemy człowieka we współczesnym świecie i proponuje sposoby ich rozwiązania,
- wymienia znaki zodiaku,
- omawia rodzaje mimiki i wymienia najczęściej spotykane gesty,
- omawia rolę mowy ciała i podaje przykłady,
- wymienia zasady konstruktywnego sporu,
- opowiada, w jaki sposób uczy się języka obcego,
- omawia wybrane dylematy etyczne, np. Czy powiedzieć choremu prawdę o jego chorobie? Czy można okłamać kogoś dla jego dobra? Czy istnieje sprawiedliwa wojna?, itd.)
- omawia wybrane zasady dobrego wychowania i podaje przykłady.

2) Uczucia i emocje:

- charakteryzuje takie uczucia jak np. miłość, tęsknota, marzenia, szczęście, itd.,
- recytuje wybrany wiersz miłosny,
- podaje wybrane niemieckie przysłowia,
- omawia pojęcie zegara biologicznego człowieka i podaje przykłady,
- omawia problem zmiany czasu letniego na zimowy i odwrotnie oraz wyraża swoją opinię na ten temat,
- omawia sposób, w jaki dziecko uczy się mówić,
- wymienia i omawia zalety i wady najczęściej spotykanych modeli życia, np. rodzina tradycyjna, single, związek na odległość, rodzice samotnie wychowujący dzieci, małżeństwo bezdzietne, itd.,
- omawia zasady podejmowania decyzji,
- wymienia wybrane ciekawe zjawiska z zakresu psychologii.

3) Rodzina:

- opowiada o swojej rodzinie,
- opowiada o życiu rodzinnym dawniej i dziś,
- wyraża swoje zdanie na temat wyboru między założeniem rodziny a robieniem kariery,
- opowiada o życiu rodzinnym w Japonii i w Polsce,
- wyraża swoje zdanie na temat posiadania dzieci w małżeństwie,
- wymienia zalety i wady małżeństwa i wolnego związku,
- opowiada ciekawe historie rodzinne,
- wymienia i omawia zalety i wady życia we dwoje i jako singła,
- opowiada o sposobie obchodzenia uroczystości rodzinnych (np. imieniny lub urodziny) w jego domu,
- opowiada o wydarzeniach osobistych i rodzinnych z poprzedniego roku,
- wymienia czynności życia codziennego,
- opowiada o przyczynach konfliktów i problemach rodzinnych,
- opisuje znajomych i przyjaciół rodziny.

4) Seniorzy:

- wyraża swoje zdanie na temat umieszczenia rodziców w podeszłym wieku w domu starości,
- wymienia możliwości korzystania z urządzeń cyfrowych przez seniorów,
- opowiada o wychowywaniu dzieci dawniej i dziś,
- opowiada o życiu w Sun City i wyraża swoje zdanie na ten temat,
- opisuje zalety aktywnego życia ludzi starszych i wymienia niebezpieczeństwa z tym związane,
- wymienia przyczyny samotności ludzi starszych,

- wymienia i omawia kolejne rocznice ślubu, np. papierową, cynową, kryształową, porcelanową, złotą, diamentową, żelazną, itd.

5) Święta i uroczystości:

- wymienia wybrane święta kościelne, np. Boże Narodzenie czy Wielkanoc i omawia krótko,
- opowiada, jak w jego rodzinie spędza się święta Bożego Narodzenia,
- wymienia uroczystości rodzinne (np. chrzest, bierzmowanie i konfirmacja, zaręczyny, ślub, urodziny dziecka, pogrzeb, itd.),
- wymienia najważniejsze uroczystości państwowe (np. święta państwowe, odsłonięcia tablic pamiątkowych, otwarcie muzeum, itd.),
- opowiada o święcie państwowym, w którym uczestniczył.

6) Ubrania:

- wymienia wybrane części garderoby,
- opowiada, w co się ubiera na różne okazje,
- wymienia cechy dobrych ubrań roboczych,
- opisuje stroje wojskowych, lekarzy, księży, kominiarzy, kelnerów, itp.,
- opisuje ubiór członków różnych subkultur młodzieżowych,
- wyjaśnia pojęcie mody i wyraża swoje zdanie na ten temat,
- opisuje stroje wybranych drużyn piłkarskich.

7) Miejsce zamieszkania:

- opisuje swoje miejsce zamieszkania i najbliższą okolicę,
- opisuje wyposażenie swojego domu,
- wymienia przyczyny i skutki wyprowadzania się dzieci z domu rodzinnego,
- opowiada, w jaki sposób można szukać mieszkania do wynajęcia,
- potrafi przeprowadzić rozmowę dotyczącą wynajęcia mieszkania,
- wymienia prawa i obowiązki lokatorów,
- wymienia czynności niezbędne przy zakupie i sprzedaży domu lub mieszkania,
- opowiada, jak wyobraża sobie zakup pierwszego własnego mieszkania lub domu,
- opowiada, jak urządzi swoje pierwsze mieszkanie,
- wymienia problemy, jakie mogą się pojawić na starcie samodzielnego życia,
- wymienia przyczyny i skutki bezdomności,
- omawia sposoby wyjścia z bezdomności,
- wymienia podstawowe prace domowe,
- omawia zmianę warunków mieszkaniowych, jaka dokonała się w Niemczech i Polsce na przestrzeni ostatnich lat,
- opisuje przeprowadzkę.

8) edukacja:

- opisuje swoją szkołę i wymienia jej pomieszczenia,
- wymienia przedmioty nauczania,
- wymienia przybory szkolne potrzebne na poszczególnych przedmiotach,
- wymienia umiejętności, jakie uczeń nabywa w szkole,
- opowiada o nauce w wybranych krajach świata,
- wymienia oceny szkolne w Niemczech i w Polsce oraz omawia wymagania, które należy spełnić, by je otrzymać,
- wymienia rodzaje zajęć pozalekcyjnych i omawia korzyści płynące z uczestnictwa w nich,
- wymienia koła zainteresowań istniejące w jego szkole i opowiada, w którym i dlaczego, chciałby uczestniczyć,
- opowiada o systemie szkolnictwa zawodowego w Niemczech i w Polsce,
- opowiada, na czym polega praktyczna nauka zawodu,
- opowiada o swoim pierwszym dniu w obecnej szkole,
- opisuje typową lekcję w swojej szkole,
- opowiada o życiu szkolnym w swojej szkole,
- wymienia kursy pozaszkolne (np. kurs prawa jazdy, kurs tańca, kurs komputerowy) i mówi, w jakim i dlaczego chciałby – lub nie – uczestniczyć,
- charakteryzuje pojęcie stresu szkolnego,
- charakteryzuje pojęcie fobii szkolnej,
- opowiada o swoich planach zawodowych po skończeniu szkoły,
- opowiada o dniu otwartym w swojej szkole,
- wymienia wady i zalety nauczania indywidualnego i wyraża swoje zdanie na ten temat,
- wymienia zadania samorządu uczniowskiego i omawia działalność samorządu w jego szkole,
- omawia system oświaty w Niemczech i w Polsce,
- wymienia zalety i wady wyjazdów na praktyki szkolne za granicą i wyraża swoje zdanie na ten temat,
- wymienia zalety i wady studiów za granicą,
- mówi, czy ma zamiar przystąpić do egzaminu maturalnego i uzasadnia swoje stanowisko,
- opowiada o swoich sposobach uczenia się, w tym języków obcych,
- wymienia zalety i wady różnego ustawienia ławek w sali lekcyjnej,
- charakteryzuje pojęcie „uczenie się przez całe życie”,
- opowiada, co motywuje go do nauki, a co nie,
- wymienia prawa i obowiązki ucznia,
- wyjaśnia pojęcie „uczniowska wymiana młodzieży” i opowiada o wymianie, w której wziął udział on lub jego kolega,

9) Praca:

- wymienia zawody i związane z nimi czynności,
- wymienia i omawia obowiązki każdego pracownika,
- wymienia miejsca pracy wybranych zawodów,
- wyjaśnia pojęcie „praca dorywcza” i informuje jakie prace młodzi ludzie mogą wykonywać w jej ramach,
- wymienia kryteria, jakimi ludzie kierują się przy wyborze zawodu i wyraża swoją opinię na ten temat,
- wymienia kilka niebezpiecznych zawodów i uzasadnia swój wybór,
- opowiada o ludziach wykonujących ciekawe zawody,
- omawia zakres czynności wybranego zawodu,
- wymienia sposoby poszukiwania pracy,
- wyjaśnia pojęcie „praca zmianowa” oraz wymienia jej zalety i wady,
- potrafi brać udział w rozmowie kwalifikacyjnej,
- pisze własny życiorys,
- potrafi napisać list motywacyjny,
- potrafi napisać podanie o pracę,
- wymienia trudności w pracy, np. zbyt duża liczba zadań, mobbing, itd.,
- wyraża swoją opinię na temat kobiet na kierowniczych stanowiskach,
- opowiada o swoich planach zawodowych i prywatnych,
- wyjaśnia pojęcie „wolontariat” i wymienia czynności, które można w jego ramach wykonywać,
- wyraża swoją opinię na temat zastępczej służby wojskowej,
- wymienia przyczyny utraty pracy,
- wymienia i omawia problemy osób bezrobotnych,
- wyraża swoją opinię na temat przyznawania osobom bezrobotnym zasiłku,
- wymienia i omawia czynniki wpływające na zadowolenie z pracy i wybranego zawodu,
- wymienia przyczyny bankructwa firm,
- wymienia przyczyny i organizację strajków,
- wymienia przyczyny zwolnień masowych,
- omawia rolę związków zawodowych we współczesnym świecie,
- wymienia zalety i niebezpieczeństwa związane z automatyzacją produkcji,
- wyraża swoją opinię na temat wyboru zawodu z powołania,
- opisuje drogę do zdobycia wybranego zawodu,
- wymienia czynniki motywujące do dobrej pracy,
- wymienia zalety i wady pracy zespołowej,
- prezentuje swoje mocne strony,
- opowiada barwne życiorysy ciekawych ludzi pracy,
- opowiada o zetknięciu się teorii z praktyką w pracy zawodowej,
- wyjaśnia pojęcie „wielozadaniowość” (Multitasking),

- wymienia kompetencje miękkie i ich rolę w pracy człowieka,
- omawia potrzebę kreatywności w pracy i życiu,
- wyraża swoje zdanie na temat zasadności istnienia pośrednictwa pracy,
- opowiada o zadaniach i korzyściach płynących z pracy opiekunki do dziecka,
- wymienia przyczyny i negatywne skutki pracoholizmu oraz radzi, jak przeciwdziałać temu zjawisku,
- wymienia najważniejsze cechy wybranego zawodu,
- wymienia ważne dla niego warunki pracy i zatrudnienia,
- potrafi wybrać lub odrzucić ofertę pracy uzasadniając swój wybór,
- przedstawia relacje ludzi ze ich pracy.

10) Żywnienie:

- wymienia wybrane artykuły spożywcze,
- opowiada o zwyczajach żywieniowych w wybranych krajach świata,
- wymienia i charakteryzuje rodzaje posiłków,
- opowiada o przygotowywaniu wybranych posiłków,
- wymienia rodzaje fast food i wyraża swoją opinię na ten temat,
- rozumie kartę dań i potrafi z niej wybrać określone potrawy,
- wymienia zasady dobrego zachowania w restauracji,
- opisuje zjawisko diety oraz odchudzania się i wyraża swoją opinię na ten temat,
- wyraża swoją opinię na temat konsumpcji słodczy i uzasadnia ją,
- opisuje produkcję czekolady,
- wyjaśnia pojęcie *Stammtisch* i wyraża swoją opinię na ten temat,
- opowiada o zwyczajach żywieniowych w Polsce,
- opowiada o zmianie nawyków żywieniowych w Niemczech i w Polsce na przestrzeni ostatnich lat,
- rozumie wybrane przepisy kulinarne,
- wymienia i charakteryzuje wybrane lokale gastronomiczne.

11) Zakupy:

- wymienia rodzaje sklepów i towarów, jakie można w nich kupić,
- wymienia towary i ich cechy,
- omawia sposoby promocji towarów,
- opowiada historię reklamy,
- wyjaśnia rolę reklamy w dzisiejszym świecie,
- wymienia najczęściej stosowane w handlu chwytły reklamowe,
- opowiada o zakupach przedsięwziętych w swojej rodzinie,
- wymienia prezenty, które można dawać z wybranych okazji,
- potrafi kupić wybraną część garderoby,
- potrafi kupić wybrany sprzęt techniczny,
- wymienia stosowane dziś środki płatnicze,

- wyjaśnia, jak obsługuje się bankomat,
- wyjaśnia, co trzeba zrobić, by zapłacić kartą płatniczą,
- mówi, czy dostaje kieszonkowe i na co je wydaje,
- omawia zjawisko uzależnienia od zakupów.

12) Usługi:

- potrafi powiedzieć, co się zepsuło w zegarku, telefonie komórkowym, laptopie komputerze stacjonarnym, pilocie do telewizora, itp.,
- potrafi poprosić o dorobienie kluczy,
- potrafi otworzyć konto w banku,
- potrafi wziąć kredyt w banku,
- potrafi złożyć reklamację.

13) podróżowanie i turystyka:

- wymienia rodzaje środków transportu i omawia korzystanie z nich,
- opowiada o swoim wyjeździe na letnie wakacje lub ferie zimowe,
- potrafi kupić bilet na pociąg, autobus i samolot,
- potrafi zapytać w mieście lub w terenie o drogę i takiej informacji udzielić,
- opowiada, jak skorzystać z GPS,
- wymienia różne usterki w samochodzie,
- opisuje wypadek samochodowy,
- opowiada, jak powinni zachować się kierowca i pasażerowie podczas wypadku samochodowego i awarii samochodu,
- potrafi wezwać pomoc,
- wymienia możliwości noclegu, np. hotel, schronisko młodzieżowe, domu prywatny, namiot, hotel robotniczy, itd.,
- opowiada, jakie pamiątki można kupić z pobytu w obcym mieście,
- opowiada, jaki bagaż bierze ze sobą na wakacje,
- opowiada o przygodzie podczas podróży, która przeżył on sam lub jego znajomi,
- wymienia problemy ruchu ulicznego w dużym mieście,

14) Wolny czas:

- wymienia formy spędzania wolnego czasu,
- określa czas oficjalnie i nieoficjalnie,
- opowiada, co robi najchętniej w życiu prywatnym,
- opowiada, co można robić podczas wakacji w mieście i na wsi,
- opowiada o swoich wakacjach spędzonych w górach lub nad morzem,
- wymienia zalety i wady spędzania wakacji z rodzicami lub kolegami,
- opowiada o swoich nieudanych wakacjach,
- opowiada, jak zorganizować wycieczkę,
- opowiada o swojej wycieczce za miasto,

- wymienia zalety i wady spędzania wakacji pod namiotem,
- wymienia ulubione przez Polaków cele urlopowe,
- wyjaśnia pojęcie *Haustauschurlaub* i wymienia zalety i wady takiej formy spędzania urlopu,
- opowiada o swoich zainteresowaniach i hobby,
- wymienia zalety i wady oglądania filmów w telewizji, na komputerze i w kinie,
- opowiada o swojej wirtualnej wycieczce do wybranego miasta niemieckiego obszaru językowego,
- wymienia zalety i wady wycieczek zorganizowanych i indywidualnych,
- wyjaśnia pojęcie *workcamps* oraz wymienia zalety i wady takiej formy spędzania wakacji,
- opowiada, jak wyobraża sobie podróż poślubną,
- potrafi kupić bilet do kina i teatru i zająć miejsce w sali,
- wymienia niektóre tradycje i zwyczaje w Niemczech lub w Polsce i wyraża swoją opinię na temat ich kultywowania.

15) Kultura:

- wymienia dziedziny kultury (np. muzyka, malarstwo, teatr, sztuki plastyczne, literatura, itd.) i ich najwybitniejszych przedstawicieli,
- wymienia wielkich twórców (np. Leonardo da Vinci, Michelangelo, Veit Stoß, Johann Wolfgang von Goethe, Friedrich Maria Schiller, Thomas Mann, itd.) i ich wybrane dzieła,
- wymienia niektórych laureatów nagrody Nobla z krajów niemieckiego obszaru językowego (np. Wilhelm Conrad Röntgen, Robert Koch, Max Planck, Albert Einstein, Albert Schweitzer, Willy Brandt, itd.) i ich osiągnięcia,
- opowiada o swoich wyjściach do kina, teatru lub na koncert,
- opowiada o swoich zainteresowaniach kulturalnych,
- wyjaśnia pojęcie „dziedzictwo kulturalne”,
- opowiada, jak często i jakie czyta książki,
- wyraża swoją opinię na temat fałszowania obrazów,
- wyjaśnia pojęcie „książka i film kryminalny” i opowiada akcję wybranej pozycji,
- omawia rolę teatrów i chórów amatorskich we współczesnym świecie,
- wymienia rodzaje mediów i omawia ich rolę we współczesnym świecie,
- wyraża swoją opinię na temat wolności mediów i uzasadnia ją, podając przykłady.

16) Rozrywka:

- opowiada o swojej ulubionej muzyce młodzieżowej,
- wyraża swoją opinię na temat obecności muzyki w centrum miasta i centrach handlowych,
- opowiada akcję wybranego filmu,
- wyraża swoją opinię na temat atrakcyjności programu telewizyjnego,

- wyraża swoją opinię na temat programów typu reality show i podaje przykłady,
- omawia znane niemieckie gry i zabawy dziecięce,
- opowiada akcję ulubionej gry komputerowej,
- wymienia znane gry planszowe i omawia je,
- wymienia kilka niemieckich znanych zagadek.

17) Sport:

- wymienia dyscypliny sportowe, w tym dyscypliny olimpijskie,
- wymienia rodzaje obiektów sportowych,
- wymienia imprezy sportowe, np. amatorskie i profesjonalne, mecze, mistrzostwa świata, igrzyska olimpijskie, itd.,
- wymienia sporty, jakie mogą być uprawiane na łonie natury i opowiada o swoich doświadczeniach w tym zakresie,
- opowiada, jakie uprawia sporty zimowe,
- wyraża swoje zdanie na temat sportów uprawianych przez dziewczęta,
- wymienia i omawia sporty ekstremalne,
- opowiada o lekcjach wychowania fizycznego w swojej szkole,
- wymienia podstawowe zasady gry w wybrane dyscypliny sportowe, np. piłkę nożną, siatkówkę, hokeja, itd.,
- wymienia korzyści płynące z uprawiania sportu,
- wymienia pozytywne i negatywne skutki uprawiania sportu profesjonalnego,
- definiuje pojęcia „sport amatorski” i „sport profesjonalny”,
- omawia zjawisko dopingu w sporcie,
- przedstawia swoje obserwacje na temat kibicowania,
- definiuje pojęcie „fitness”,
- omawia akcję „sport przeciw przemocy”,
- wyraża swoje zdanie na temat piłki nożnej kobiet,
- wymienia kilka drużyn grających w Bundeslidze,
- opowiada o rozgrywkach piłkarskiej Ligi Mistrzów,
- wymienia sprzęt sportowy używany w wybranych dyscyplinach.

18) Zdrowie:

- określa swoje samopoczucie,
- opowiada o swoim trybie życia,
- wymienia objawy wybranych chorób, np. cukrzycy, zawału serca, depresji, itd.,
- wyjaśnia pojęcie *zaburzenia snu* oraz wymienia jego przyczyny i konsekwencje,
- wymienia najważniejsze organy wewnętrzne człowieka,
- opowiada o pobycie w uzdrowisku,
- wyjaśnia pojęcie *ziołolecznictwo* i wyraża swoją opinię na ten temat,
- wyjaśnia pojęcie *medycyna alternatywna* i wyraża swoją opinię na ten temat,
- wyraża swoją opinię na temat dogoterapii, hipoterapii i leczenia wodą, ,

- omawia znaczenie profilaktyki i podaje przykłady,
- wymienia przyczyny uzależnień, np. palenia papierosów, alkoholizmu, narkomanii, pracoholizmu, uzależnienia od komputera, itd.) i omawia sposoby radzenia sobie z nimi, omawia znaczenie udzielania pierwszej pomocy i podaje przykłady takich działań.

19) Niepełnosprawność:

- wymienia rodzaje niepełnosprawności,
- wymienia problemy osób niepełnosprawnych,
- omawia sposoby pomocy osobom niepełnosprawnym,
- opowiada o problemach niepełnosprawnych uczniów w szkole,
- wyjaśnia pojęcie *klasa integracyjna* i wyraża swoją opinię na ten temat,
- wyjaśnia pojęcia „alfabet *Braille`a* i *język migowy*.

20) Nauka i technika:

- wymienia i omawia wybrane niemieckie odkrycia naukowe i wynalazki,
- wymienia i omawia nietrafione wynalazki,
- opowiada, jak obsługiwać wybrane domowe urządzenia techniczne,
- wymienia cechy dobrego komputera,
- wymienia cechy samochodu, które byłyby dla niego ważne przy jego kupnie,
- wymienia wybrane usterki w samochodzie,
- opisuje proces produkcji samochodu,
- opowiada, jak obsługiwać wybrane urządzenia techniczne,
- wymienia zalety i niebezpieczeństwa szybkiego rozwoju techniki w ostatnim czasie,
- wyjaśnia pojęcie *automatyzacja życia codziennego* i wyraża swoją opinię na ten temat,
- wyjaśnia co oznacza, że świat jest dziś globalną wioską,
- porównuje sposób produkcji wybranego artykułu, np. sukienki, dawniej i dziś,

21) Cyfrowe media:

- wymienia rodzaje urządzeń cyfrowych,
- wymienia rodzaje fitness-aplikacji i podaje ich zastosowanie,
- omawia zastosowanie urządzeń cyfrowych w przedszkolu,
- wymienia szanse i zagrożenia związane z rozwojem technologii cyfrowych,
- omawia nową rolę i funkcje mediów we współczesnym świecie,
- wymienia portale internetowe i ich adresatów oraz omawia ich rolę na rynku mediów,
- porównuje popularność tradycyjnych i internetowych wydań gazet,
- omawia postawę ludzi młodych i starszych wobec nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych,
- wyjaśnia pojęcie *czatowanie*,

- omawia rolę Internetu we współczesnym świecie,
- opowiada o obsłudze pilotów,
- wyjaśnia pojęcie *prawa autorskie* i podaje przykłady ich stosowania,
- wyjaśnia pojęcie *fake news* i podaje przykłady,
- wyjaśnia pojęcie *hejt* i podaje przykłady,
- wymienia szanse i zagrożenia związane z rozwojem technologii cyfrowych,
- omawia działalność video-bloggerów,
- wyjaśnia pojęcie *digitalizacja świata pracy*, podaje jej przykłady, wymienia zalety i niebezpieczeństwa z nią związane,
- wymienia najpopularniejsze media społecznościowe i opowiada, w jaki sposób z nich korzysta.

22) Świat przyrody:

- wymienia ważniejsze krainy geograficzne w Niemczech i omawia je,
- wymienia wybrane lasy, góry, morza i jeziora w Niemczech,
- wymienia zwierzęta dzikie i domowe,
- opowiada o życiu dzikich zwierząt w mieście,
- opisuje życie zwierząt w schroniskach dla bezdomnych zwierząt,
- wyjaśnia pojęcia *pogoda* i *klimat*,
- wymienia pory roku i określa czas ich trwania,
- opisuje klimat w wybranych rejonach świata,
- omawia rolę wody w ekosystemie.

23) Środowisko naturalne:

- wymienia i charakteryzuje zagrożenia środowiska naturalnego,
- przedstawia sposoby ochrony środowiska naturalnego,
- wymienia tradycyjne i odnawialne źródła energii,
- omawia zjawisko efektu cieplarnianego,
- wyjaśnia pojęcie *smog*, wymienia przyczyny jego powstawania i negatywne skutki dla zdrowia oraz podaje propozycje sposobu jego ograniczenia,
- wymienia zasady segregowania śmieci,
- wyraża swoją opinie na temat budowy w Polsce elektrowni atomowej, wymienia zalety tego sposobu produkcji energii oraz niebezpieczeństwa z tym związane,
- wymienia i charakteryzuje klęski żywiołowe, np. powodzie, pożary, wichury i tornada, trzęsienia ziemi, tsunami, itd.

24) Na wsi:

- opowiada o życiu na wsi,
- wymienia prace rolnicze w poszczególnych porach roku,
- opisuje typowy dzień rolnika,
- wymienia prace ogrodowe,

- wyraża swoją opinię na temat przeprowadzki na wieś lub do miasta i uzasadnia ją,
- opisuje uprawę pomidorów i truskawek,
- wyjaśnia pojęcie *agroturystyka* i wymienia zalety i wady tego sposobu spędzania urlopu,
- opisuje wakacje spędzone na wsi.

25) Państwo i społeczeństwo:

- omawia wybrane aktualne wydarzenia polityczne, gospodarcze i społeczne z prasy niemieckiej,
- wymienia i charakteryzuje wybrane zjawiska społeczne, np. bezpieczeństwo, przemoc, globalizacja, samobójstwa, przestępczość, itd.,
- wymienia przykłady konfliktów wewnętrznych i międzynarodowych,
- wyjaśnia pojęcie wojny domowej i podaje przykłady,
- wyjaśnia pojęcie *polityka społeczna* i wymienia jej obszary działania,
- wymienia rodzaje podatków i uzasadnia konieczność ich płacenia,
- omawia zjawiska emigracji i imigracji we współczesnym świecie, wymienia szanse i zagrożenia, jakie niesie ze sobą oraz wyraża swoją opinię na ten temat,
- wymienia rodzaje wyborów, charakteryzuje je i podaje przykłady z ostatnich lat,
- przedstawia powojenną historię Niemiec,
- opowiada o zjednoczeniu Niemiec w roku 1989,
- opowiada o problemach z integracją obu części Niemiec po zjednoczeniu kraju,
- charakteryzuje obecny system polityczny Niemiec,
- wymienia niemieckie partie polityczne,
- wyjaśnia pojęcie *mała ojczyzna* i opowiada o swojej małej ojczyźnie,
- omawia pojęcie bogactwa i biedy we współczesnym świecie,
- wymienia problemy współczesnego świata i przedstawia propozycje ich rozwiązania,
- wymienia wybrane urzędy w Niemczech,
- wymienia wybrane organizacje społeczne i międzynarodowe i opowiada o ich działalności,
- wymienia wybrane organizacje pozarządowe i opowiada o ich działalności,
- wymienia wybrane organizacje i stowarzyszenia lokalne (np. chóry, koła gospodyń wiejskich, itp.) i opowiada o ich działalności,
- opowiada o dniu powszednim w więzieniu,
- wymienia rodzaje kar (np. kara finansowe, kara więzienia, kara chłosty, itd.) i uzasadnia ich stosowanie w konkretnych sytuacjach,
- omawia zjawisko przestępczości we współczesnym świecie, podaje jej przykłady i propozycje jej ograniczenia.

26) Unia Europejska:

- omawia powstanie Unii Europejskiej,

- wymienia podstawowe zasady Unii Europejskiej (swobodny przepływ ludzi, usług i kapitału,
- wyjaśnia pojęcie „Układ z Schengen”, wymienia państwa do niego należące oraz przedstawia zalety jego funkcjonowania i niebezpieczeństwa z nim związane,
- omawia problemy integracji państw europejskich w ramach UE,
- wymienia zalety i wady funkcjonowania w części państw UE wspólnej waluty.

27) Elementy wiedzy o bezpieczeństwie i higienie pracy oraz o podejmowaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej:

- wyjaśnia pojęcie *BHP*,
- wymienia podstawowe zagadnienia bezpieczeństwa i higieny pracy,
- wymienia zadania Państwowej Inspekcji Pracy,
- opowiada, w jaki sposób można założyć własną firmę.

VII. MONITOROWANIE OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW I ZAŁOŻONYCH CELÓW PROGRAMOWYCH

Nauczyciel powinien systematycznie i na bieżąco monitorować osiągnięcia edukacyjne swoich uczniów. W ten sposób będzie mógł reagować na wszelkie problemy i stale podnosić jakość swojej pracy.

Do dyspozycji nauczyciela pozostają następujące narzędzia:

- dokumentacja szkolna: dzienniki lekcyjne, arkusze obserwacji i hospitacji przeprowadzonej przez dyrektora szkoły, protokoły zebrań rady pedagogicznej, wyniki klasyfikacji śródrocznej i rocznej, wyniki egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie,
- prace kontrolne ucznia: sprawdziany pisemne, kartkówki, testy,
- wytwory pracy ucznia: zadania domowe, zeszyty, prace projektowe, plakaty, portfolio,
- odpowiedzi ustne,
- obserwacja zachowania i działań ucznia,
- rozmowy z nauczycielami innych przedmiotów,
- rozmowy z uczniem i jego rodzicami,
- ankiety przeprowadzane wśród nauczycieli, uczniów i rodziców,
- dokumentacja pracy zespołów przedmiotowych, w tym lekcji otwartych i koleżeńskich.

VIII. DOSTOSOWANIE DO SPECJALNYCH POTRZEB EDUKACYJNYCH UCZNIÓW

Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, to zarówno „dzieci, które posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, jak i te, które mają trudności w realizacji standardów wymagań programowych, wynikających ze specyfiki ich funkcjonowania poznawczo-percepcyjnego (niższe niż przeciętne możliwości intelektualne, a także dysleksja, dysgrafia, dysortografia, dyskalkulia), zdrowotnego (dzieci przewlekle chore) oraz ograniczeń środowiskowych (dzieci emigrantów, dzieci z rodzin niewydolnych wychowawczo)” (Związek Nauczycielstwa Polskiego, 2016)

W stosunku do wszystkich uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi nauczyciel powinien:

- dostosować warunki edukacyjne,
- dostosować wymagania edukacyjne,
- rozpoznawać i wykorzystywać potencjał ucznia do pokonywania deficytów oraz
- dostosować formy aktywności ucznia.

W stosunku do ucznia z dysleksją nauczyciel powinien:

- dostosować zasób środków leksykalnych, gramatycznych i fonetycznych do możliwości ucznia,
- dostosować materiały dydaktyczne do rodzaju dysfunkcji ucznia,
- powtarzać w razie potrzeby polecenia i pytania, udzielać dodatkowych wyjaśnień,
- dostosować tempo pracy do możliwości ucznia,
- wydłużyć czas pracy, np. podczas pracy pisemnej czy odpowiedzi ustnej,
- nie wywoływać nagle do tablicy,
- przeglądać regularnie zeszyt ucznia,
- pozwalać pisać prace kontrolne na komputerze,
- uwzględniać problemy z koncentracją uwagi,
- uwzględnić problemy z wymową,
- pozwalać korzystać z dyktafonu na lekcji,
- urozmaicać ćwiczenia podczas lekcji,
- zadawać pytania pomocnicze,
- zorganizować w razie potrzeby pomoc koleżeńską,
- udzielać konsultacji,
- wydłużyć uczniowi czas pracy,
- wzmacniać pozytywne kroki ucznia,
- wykorzystywać mocne strony ucznia,
- stwarzać sytuacje będące źródłem pozytywnych emocji i doświadczeń,
- chwalić za postępy, dostrzegać nawet najmniejszy sukces.

W stosunku do ucznia słabosłyszącego nauczyciel powinien:

- stworzyć w pomieszczeniu dobre warunki akustyczne,
- mówić głośniejsze i wolniej,
- wyraźnie artykułować polecenia i wyjaśnienia,
- upewniać się, czy uczeń zrozumiał polecenie,
- mówić będąc zwróconym w jego kierunku, tak by mógł czytać z warg,
- stać bliżej ucznia,
- dostosować materiały dydaktyczne do rodzaju dysfunkcji ucznia,
- formułować krótkie wypowiedzi i pytania,
- udzielać dodatkowych wyjaśnień,
- pomagać w pracy na lekcji,
- zapisywać polecenia i informacje na tablicy,
- stosować jak najczęściej wizualizacje,
- wzmacniać pozytywne kroki ucznia,
- wykorzystywać mocne strony ucznia,
- chwalić za postępy, dostrzegać nawet najmniejszy sukces.

W stosunku do ucznia słabowidzącego nauczyciel powinien:

- zadbać, by lekcje odbywały się w jasnym pomieszczeniu,
- wykorzystywać większą czcionkę w przygotowywanych materiałach i testach,
- zaznaczać kolorem lub podkreślać istotne fragmenty tekstu,
- pozwalać korzystać z dyktafonu na lekcji,
- więcej informacji przekazywać drogą werbalną,
- dostarczać jak najwięcej bodźców słuchowych i dotykowych,
- pozwalać uczniowi pracować wolniej,
- wzmacniać pozytywne kroki ucznia,
- wykorzystywać mocne strony ucznia,
- chwalić za postępy, dostrzegać nawet najmniejszy sukces.

W stosunku do ucznia z upośledzeniem w stopniu lekkim nauczyciel powinien:

- zredukować materiał nauczania do niezbędnego minimum, umożliwiającego opanowanie podstawy programowej,
- dostosować materiały dydaktyczne do rodzaju dysfunkcji ucznia,
- stosować proste ćwiczenia i polecenia,
- ograniczyć stosowanie terminologii,
- odwoływać się do konkretnych a nie pojęć abstrakcyjnych,
- podzielić materiał na mniejsze partie,
- zmniejszyć liczbę zadań do wykonania, zrezygnować w razie potrzeby z niektórych zadań,
- formułować krótkie wypowiedzi i pytania w sposób klarowny i zrozumiały,
- powtarzać w razie potrzeby wypowiedzi i pytania,

- udzielać dodatkowych wyjaśnień,
- wyznaczać proste fragmenty tekstu do samodzielnej pracy,
- pomagać w selekcjonowaniu i opracowywaniu informacji,
- zorganizować pomoc koleżeńską oraz godziny konsultacyjne,
- wydłużyć czas pracy,
- chwalić za postępy, dostrzegać nawet najmniejszy sukces.

W stosunku do ucznia z ADHD nauczyciel powinien:

- ograniczyć ilość bodźców wokół niego,
- umożliwić zajmowanie stałego miejsca w klasie, najlepiej blisko nauczyciela,
- dawać mu krótkie i jasne komunikaty,
- być konsekwentnym,
- minimalizować metody podające na rzecz metod aktywizujących,
- odwoływać się do różnych zmysłów,
- pozwalać na celowy ruch, np. wytarcie tablicy,
- zmieniać często jego aktywności,
- stosować różnorodne ćwiczenia,
- stosować metody aktywizujące, gry dydaktyczne, zabawy, quizy, itp.,
- umieścić na widocznym miejscu w klasie obowiązujące zasady i często się do nich odwoływać.

W stosunku do ucznia wybitnie zdolnego nauczyciel powinien:

- wprowadzić treści wykraczające poza podstawę programową,
- stwarzać okazje do rozwiązywania problemów,
- stosować częściej pracę w grupach, by mógł dzielić się z kolegami swoją wiedzą,
- przydzielać zadania o odpowiednio wyższym stopniu trudności,
- stwarzać możliwość do wykonywania dodatkowych zadań,
- stwarzać okazje do realizacji projektów indywidualnych,
- pozwalać przygotowywać oraz prowadzić fragmenty lekcji w roli asystenta (LdL),
- dawać możliwość pełnienia istotnych ról, np. prowadzenia dyskusji lub zadania, kierowanie pracą zespołu,
- wprowadzić elementy mentoringu, coachingu i tutoringów,
- wskazywać dodatkową literaturę, ciekawe adresy internetowe,
- aktywizować do samorozwoju poprzez zachęcanie do udziału w kołach zainteresowań, konkursach języka niemieckiego i wydarzeniach edukacyjnych,
- zachęcać do aktywności w Internecie (blogi, fora dyskusyjne, własna strona www).

IX. FORMY I METODY PRACY

Wincenty Okoń (1998) rozumie metodę nauczania jako „*wypróbowany i systematycznie stosowany układ czynności nauczycieli i uczniów, realizowanych świadomie w celu spowodowania założonych zmian w osobowości uczniów*” .

Wybór odpowiedniej metody zależy w dużym stopniu od nauczyciela i jego indywidualnych predyspozycji, ale także od jego uczniów. Warto przy tym pamiętać o różnych typach sensorycznych.

Wzrokowcy:

- preferują przekaz wizualny,
- preferują wszelkiego rodzaju pokazy i demonstracje,
- zwracają uwagę na tabele, wykresy, ilustracje,
- często skrupulatnie i bardzo estetycznie wykonują notatki,
- uwielbiają oglądać dzieła sztuki, eksponaty, wystawy,
- bardzo dobrze zapamiętują ludzkie twarze.

Słuchowcy:

- preferują wszelkie formy podające,
- lubią słuchać wykładów,
- bez problemu zapamiętują przekaz słowny,
- preferują wszelkie dyskusje i rozmowy,
- dobrze sprawdzają się w dłuższych formach wypowiedzi,
- często lubią słuchać muzyki, są na nią szczególnie wrażliwi.

Kinestetycy:

- preferują działanie,
- nie lubią słuchać,
- są emocjonalni, często gestykują,
- są bardzo aktywni fizycznie,
- w pamięć zapada im to co sami wykonali.

Na lekcji języka obcego najistotniejszym zadaniem jest rozwijanie czterech sprawności językowych:

- **Słuchanie i czytanie:** Słuchając nagrania lub czytając tekst pierwszy raz, uczniowie powinni zrozumieć go globalnie, tzn. określić jego główną myśl, sytuację komunikacyjną i jej kontekst. Dopiero przy powtórnym słuchaniu lub czytaniu, tzw. selektywnym, uczeń powinien koncentrować swoją uwagę na szczegółach, starać się zrozumieć detale, imiona, liczby, itd.

- **Mówienie:** Swobodne mówienie jest jedną z najtrudniejszych sprawności w nauce języka obcego. Podstawową przeszkodą jest fakt, że często uczeń nie wie, co ma powiedzieć i na tym przede wszystkim koncentruje swoją uwagę. Ponieważ zaś konstrukcje gramatyczne i leksykalne nie są jeszcze zautomatyzowane, uczeń popełnia błędy, mimo znajomości zasad i reguł. Tak więc nauczyciel powinien np. zapisać na tablicy wybrane informacje w ćwiczonych konstrukcjach. Praca nad swobodnym mówieniem jest żmudna i wymaga czasu, a rezultaty nie przyjdą szybko. Ale nie należy się zniechęcać, tylko konsekwentnie dążyć do celu,
- **Pisanie:** Istotnym zadaniem jest stwarzanie uczniom częstych okazji do produkcji choćby krótkich tekstów pisanych. Należy jednak mieć na uwadze, że każde takie zadanie powinno zostać poprawione dwa razy. W czasie pierwszej poprawy proponuję zaznaczać na marginesie rodzaj błędu, np. szyk wyrazów, odmiana czasownika mocnego, nieprawidłowy rodzajnik, celownik, itp. Tak poprawioną pracę uczeń powinien otrzymać do ręki i spróbować samodzielnie poprawić błędy w domu. Uczniowie mogą zrobić to też w czasie lekcji pracując w parach. Drugą wersję powinni przesłać nauczycielowi.

Zgodnie z założeniami interakcjonizmu, człowiek najlepiej uczy się we współpracy z innymi uczniami. Istnieją trzy podstawowe formy wzajemnego uczenia się:

- **Uczenie się w grupach lub parach** – uczniowie wspólnie pracują nad rozwiązaniem zadania. O liczbie członków grupy decyduje nauczyciel, biorąc pod uwagę charakter i strukturę tekstu, postawione zadania i ilość uczniów w klasie. Pamiętać jednak należy, że zbyt duża liczba członków grupy powoduje, że część uczniów nie bierze aktywnego udziału w jej pracy. Nauczyciel decyduje także o sposobie pracy nad tekstem. Albo wszyscy uczniowie pracują nad wykonaniem tego samego zadania albo pracują nad różnymi aspektami tego samego tematu. W pracy grupowej uczniowie nabywają także kompetencje miękkich, takich jak zdolność do kompromisu, współpraca, odpowiedzialność, negocjowanie, otwartość na propozycje innych, kreatywność itd.

Formą pracy grupowej jest praca w parach. Jej plusem jest to, że dwojgu uczniom łatwiej się dogadać i ustalić wspólne rozwiązanie niż większej grupie. Poza tym mała liczba uczniów wymusza na każdym jakąś aktywność. Praca rozkłada się bardziej równomiernie i nie daje możliwości uchylania się od niej.

- **Grupy eksperckie** – uczniowie tworzą równe pod względem ilości członków grupy tzw. pierwotne. Całość materiału zostaje podzielona na tyle części, ilu członków liczy jedna grupa. Każdemu członkowi grupy zostaje przydzielona pewna partia materiału. Uczeń zapoznaje się z nim i wynotowuje najważniejsze informacje. Następnie każdy członek grupy pierwotnej przechodzi do innej grupy, tzw. eksperckiej. Tu spotykają się wszyscy uczniowie, którzy pracowali nad tym samym fragmentem tekstu. Każda grupa ekspercka pracuje nad swoim materiałem,

analizując go i uzgadniając wspólne stanowisko w sposobie prezentacji tekstu innym uczniom. W ten sposób każdy członek tej grupy staje się „ekspertem” w zakresie opracowanego materiału, W końcu uczniowie wracają do grup pierwotnych i występując w roli „eksperta” prezentują zagadnienie swoim kolegom.

- **Wzajemne czytanie (Reziprokes Lesen)** – polega na tym, że uczniowie pracują w grupach, ale w przeciwieństwie do klasycznej pracy grupowej, tutaj każdy z nich przyjmuje określone role, każdy musi wykonać inne zadanie. W ten sposób osiągnięcie celu grupowego zależy od każdego członka grupy, każdy musi dołożyć swoją cegiełkę do wspólnego dzieła. Uczniowie podczas pracy przyjmują różne role i są aktywni w procesie uczenia się. Charakterystyczna dla tej formy jest formuła: myśleć samodzielnie → wymienić się swoimi pomysłami → zaprezentować wykonane zadanie. Najlepiej gdy grupa składa się z czterech lub pięciu uczniów. Praca tą metodą odbywa się w następujący sposób. Pierwszy uczeń czyta na głos pierwszy fragment tekstu. Drugi uczeń streszcza przeczytany tekst własnymi słowami. Trzeci uczeń zadaje pytania do tekstu, a pozostali członkowie grupy odpowiadają na nie. W zależności od poziomu językowego grupy mają oni otwarte lub zamknięte teksty. Czwarty uczeń tworzy hipotezy odnośnie dalszego ciągu tekstu. Po zakończeniu pracy z pierwszym fragmentem uczniowie przystępują do pracy z drugim fragmentem tekstu, z tym, że każdy z nich pełni teraz inne role. Podobnie rzecz ma się z kolejnymi fragmentami tekstu.

Godną polecenia metodą pracy z uczniami jest **lekcja odwrócona**. Polega ona na tym, że uczeń przygotowuje się do lekcji w domu, a „na zajęciach powtarza i utrwała nabyte wiadomości i umiejętności” (Kowalczyk). Podczas tradycyjnej lekcji tempo pracy jest dla niektórych uczniów zbyt szybkie i nie są oni w stanie osiągnąć celów lekcji. Przygotowując materiał w domu, pracują we własnym tempie, mogą czytać tekst lub oglądać film tyle razy, ile potrzebują, aby zrozumieć prezentowane w nich treści. Mogą też wrócić do nich na drugi dzień. Pracują samodzielnie i biorą na siebie odpowiedzialność za przygotowanie się do lekcji. „Praca z wykorzystaniem metody odwróconej lekcji może być znakomitą alternatywą dla szkolnej rutyny, pozwalającą zaktywizować uczniów i pobudzić ich do spersonalizowanego rozwoju” (Janicki, 2016, str. 37).

Metoda **stacji dydaktycznych** polega na uczeniu się poprzez samodzielne działanie.

Nauczyciel tworzy kilka stacji, tzn. rozkłada na kilku stolikach materiały i ćwiczenia. Uczniowie podchodzą do stacji i rozwiązują ćwiczenia w dowolnej kolejności, samodzielnie lub w grupie. Na osobnym stoliku może znajdować się klucz rozwiązań. Wtedy uczniowie będą sami mogli sprawdzić, czy poprawnie rozwiązali ćwiczenie. Gdy nie będą czegoś wiedzieć, mogą poprosić o pomoc nauczyciela.

Metodę tę można stosować zarówno w celu powtórzenia materiału, jak i wprowadzania całkiem nowych treści. Zapewnia ona indywidualizację nauczania, pozwala każdemu uczniowi pracować we własnym tempie i rozwiązywać ćwiczenia w wybranej przez siebie kolejności. Uczeń jest aktywny w zdobywaniu wiedzy.

W czasie lekcji języka niemieckiego należy stosować też wszelkie formy aktywizujące uczniów, np.:

- **Burza mózgów** – uczniowie podchodzą do tablicy i zapisują informacje, jakie posiadają na dany temat lub jakie zrozumieli w tekście oraz swoje pomysły. Następnie uczniowie zapoznają się z tekstem, dopisują nowe informacje. Praca kończy się uporządkowaniem zapisu.
- **Mapy myśli** – praca jest podobna do burzy mózgów, z tą różnicą, że informacje zapisywane są w formie bardziej uporządkowanej i zhierarchizowanej.
- **Poker kryterialny** – uczniowie pracują w grupach. Na stoliku rozłożona jest plansza, a obok leżą karty z argumentami. Pierwszy uczeń podnosi kartę i kładzie ją w polu z pierwszorzędnymi kryteriami. Kolejni uczniowie biorą kolejne karty i postępują tak samo. Gdy już nie ma wolnego pola w kryteriach pierwszorzędnych, uczeń może umieścić swoją kartę w kryteriach drugorzędnych. Może też wymienić karty na poszczególnych polach, jeśli taką decyzję podejmie cała grupa. Usunięta karta wraca do właściciela. Grę wygrywa uczeń, który jako pierwszy umieści swoje karty na planszy. Po skończonej grze uczniowie omawiają ułożoną przez siebie hierarchię ważności i porównują z innymi grupami.
- **Piramida priorytetów** – uczniowie układają argumenty za lub przeciw jakiejś tezie w formie piramidy. U góry jest ten najważniejszy, poniżej lokowane są coraz mniej istotne.
- **Kula śnieżna** – uczniowie najpierw indywidualnie szukają żądanych informacji w tekście i zapisują je. Następnie łączą się w pary, porównują notatki i ujednolicają je. Pary łączą się w czwórki i następuje dalsze ujednolicanie notatek i opracowywanie wspólnego rozwiązania. Na koniec rozwiązania prezentowane są na forum klasy.
- **Stojące obrazy** – uczeń wychodzi na środek sali i zastyga w pewnej pozycji, przedstawiając scenę lub informację z przeczytanego tekstu. Pozostali uczniowie odgadują, o jaką informację chodzi.
- **Pantomima** – uczeń mimiką i gestykulacją przedstawia pewne czynności. Pozostali uczniowie odgadują, o jaką czynność chodzi.
- **Łożysko kulkowe** – uczniowie ustawiają się w dwa kręgi, zewnętrzny i wewnętrzny w ten sposób, że dwóch uczniów stoi zawsze naprzeciw siebie. Wymieniają oni między sobą odpowiedzi na pytania. Po minucie, na dany znak nauczyciela, uczniowie stojący w kręgu zewnętrznym przesuwają się o jedno miejsce, tak, że teraz dwóch innych uczniów stoi naprzeciw siebie i to oni wymieniają między

sobą odpowiedzi na pytania. Gra powtarza się, aż kręgi wrócą do pierwotnego ustawienia.

- **Placemat** – uczniowie tworzą grupy czteroosobowe. Kartkę papieru, co najmniej formatu A4, dzielą na cztery części, zostawiając w środku pusty okrąg. Następnie czytają tekst, a każdy uczeń wpisuje w swojej części kartki informacje, które zrozumiał. Następnie wszyscy uczniowie zapoznają się z wszystkimi zapisami i części wspólnie wpisują w okrąg na środku kartki.
- **Wyspy zrozumienia** – polegają na tym, że uczniowie kilka razy słuchają tego samego tekstu, za każdym razem notując to, co zrozumieli. Następnie oddają kartkę koledze, czytają jego notatki i uzupełniają je. Następnie słuchają tekstu powtórnie i notują, co zrozumieli.
- **Plan rzeczny** – to rodzaj streszczenia tekstu, zapisany w formie graficznej i słownej.
- **Uczenie się przez nauczanie** – uczniowie przyjmują rolę nauczyciela i prowadzą – pojedynczo lub w parze – część lekcji lub całą lekcję.
- **Zmiana rodzaju tekstu i perspektywy** – uczniowie przetwarzają tekst, zmieniając przy tym formę przekazu. Na podstawie tekstu narracyjnego prowadzą wywiad lub opracowują ankietę albo wykres. Z przeczytanego lub wysłuchanego wywiadu mogą napisać tekst rzeczowy. Dany tekst mogą też opowiedzieć z innej perspektywy, zmieniając rolę narratora.

W nauce ważne jest też **samodzielne formułowanie reguł i zasad**. Nikogo nie można niczego nauczyć wbrew jego woli. Dlatego nauczyciel nie powinien poświęcać zbyt dużo czasu na teoretyczne tłumaczenie zasad. Może udostępnić uczniom określoną liczbę przykładów, a uczniowie sami znajdą podobieństwa i sformułują regułę. Uczniowie mogą też sami tworzyć ćwiczenia, a potem wspólnie je rozwiązywać.

X. WYKORZYSTANIE NARZĘDZI ICT

„Dziś pokolenie cyfrowych tubylców obejmuje już większość uczniów pierwszych dwóch etapów edukacyjnych w Polsce. Znajdujemy się zatem w szczególnym momencie procesu zmiany. Edukacja medialna w szkole powinna służyć zdobywaniu przez uczniów podstawowych kompetencji z zakresu stosowania technologii informacyjnej oraz wykorzystania programów użytkowych i edukacyjnych w celu poszerzania wiadomości i umiejętności wymaganych przez podstawę programową” (Centrum Edukacji Obywatelskiej).

Nakłada ona na nauczycieli obowiązek stwarzania uczniom warunków „do nabywania wiedzy i umiejętności potrzebnych do rozwiązywania problemów z wykorzystaniem metod i technik wywodzących się z informatyki, w tym logicznego i algorytmicznego myślenia, programowania, posługiwania się aplikacjami komputerowymi, wyszukiwania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, posługiwania się komputerem i podstawowymi urządzeniami cyfrowymi oraz stosowania tych umiejętności na zajęciach z różnych przedmiotów” (Dz. U. z 2018, poz. 467).

Nauczyciel jest też zobowiązany wychowywać uczniów „do właściwego odbioru i wykorzystania mediów” (Dz. U. z 2018, poz. 467). Uczniowie chętnie korzystają z mediów społecznościowych, ale nie zawsze umieją poradzić sobie z wieloma niebezpieczeństwami, które te ze sobą niosą.

„Technologie informacyjno-komunikacyjne mogą wesprzeć nauczycieli w tworzeniu warunków do otoczenia uczniów językiem obcym, a co za tym idzie, do efektywnego uczenia się. Ze względu na wielką różnorodność i dostępność zasobów obcojęzycznych oraz programów pomagających w nauce języków obcych, można wspierać rozwijanie wszystkich sprawności językowych: słuchania ze zrozumieniem, mówienia, czytania ze zrozumieniem i pisanie” (Ostrowska, Sterna, 2015, str. 209)

Zadania dla uczniów mogą przybierać różne formy. Mogą oni:

- znajdować w Internecie określone informacje, poddawać je krytycznej analizie, przetwarzać i gromadzić,
- czytać teksty,
- oglądać filmy i animacje,
- słuchać muzyki,
- pisać wypracowania,
- wykonywać interaktywne ćwiczenia,
- tworzyć interaktywne mapy myśli,
- kręcić własne filmiki i nagrywać do nich komentarze,
- przygotowywać prezentacje multimedialne,

- współpracować w sieci np. w pracy nad projektem, itd.

Program *Deutsch fürs Leben* zakłada szerokie wykorzystanie podczas lekcji sprzętu cyfrowego. W sali powinny znajdować się:

- **tablica interaktywna,**
- **rzutnik multimedialny wraz z ekranem,**
- **komputer stacjonarny lub laptop.**

Uczniowie także powinni dysponować własnym sprzętem cyfrowym. Wiele ćwiczeń będzie można przeprowadzić, jeśli do ich dyspozycji pozostawać będą **telefony komórkowe** lub **smartfony** z dostępem do Internetu.

Materiałów do pracy można szukać na różnych portalach internetowych. Najpopularniejsze z nich to **YouTube** oraz **Vimeo**.

Zarówno w czasie lekcji, jak i do jej przygotowania nauczyciel może wykorzystywać:

- **programy i aplikacje:** Snapchat, Power Point i Prezi, Coggle, LanguageGuide, Quizlet, Learning Apps, Socrative, Quizizz i Kahoot,
- **komunikatory:** Twitter, Messenger, WhatsApp, Viber,
- **strony edukacyjne:** www.pasch-net.de, www.deutschlern.net, www.planet-schule.de, www.planet-wissen.de,
- **platformę e-learningową.**

Ważnym narzędziem są media społecznościowe. Umożliwiają one szybki kontakt nauczyciela z uczniami oraz uczniów ze sobą. Nauczyciel może umieszczać zadania, teksty i linki do tekstów w Internecie, a uczniowie mogą pracować wspólnie, np. nad projektem. Najbardziej znane media społecznościowe to:

- **Facebook,**
- **Instagram,**
- **Pinterest.**

Dużą pomocą w pracy na lekcji mogą być **multimedialne podręczniki**. Zawierają one oprócz tradycyjnych tekstów także filmy, nagrania dźwiękowe, ćwiczenia multimedialne, podkład muzyczny, piosenki, animacje.

XI. ELEMENTY INTERDYSCYPLINARNE W PROGRAMIE – KOMPETENCJE KLUCZOWE

W każdym państwie Unii Europejskiej są inne systemy edukacji. W roku 2006 Parlament Europejski sformułował osiem kompetencji kluczowych, a w roku 2018 określił nową, obowiązującą dziś listę ośmiu kompetencji kluczowych, które mają „połączyć wszystkich absolwentów szkół w Unii Europejskiej. W związku z postępującą globalizacją Unia Europejska staje przed coraz to nowymi wyzwaniami, dlatego też każdy obywatel potrzebuje szerokiego wachlarza kompetencji kluczowych, by łatwo przystosować się do zmieniającego się świata, w którym zachodzą rozliczne wzajemne powiązania” (Jurewicz). Dlatego też Unia Europejska zaleca wszystkim państwom członkowskim „rozwijanie oferty kompetencji kluczowych dla wszystkich w ramach ich strategii uczenia się przez całe życie” (Jurewicz).

Języki obce „odgrywają zasadniczą rolę w rozwijaniu kompetencji kluczowych. Widoczne jest to szczególnie w europejskiej polityce językowej, w realizowaniu tzw. strategii lizbońskiej, zarówno z punktu widzenia kognitywnego (kompetencje, wzmocnienie języka ojczystego), jak i interkulturowego (otwarcie na innych i na różne kultury). Celem nauczania nie jest osiągnięcie przez uczącego się takiej płynności językowej, jaką posiada rodzimy użytkownik danego języka, ale zdobycie odpowiedniego poziomu w czytaniu ze zrozumieniem, rozumieniu ze słuchu oraz wypowiedzi ustnej i pisemnej w dwóch językach obcych, a także kompetencji interkulturowych i zdolności uczenia się języków” (Piotrowska Skrzypek, 2019).

Aby skutecznie rozwijać kompetencje kluczowe, nauczyciele powinni tworzyć sytuacje dydaktyczne, mobilizujące uczniów do samodzielnego działania i wyzwajające ich aktywność.

Coraz częściej wyróżnia się dziś następujące aktywności językowe (Języki obce, 2019):

- recepcja ustna,
- recepcja pisemna,
- produkcja ustna,
- produkcja pisemna,
- mediacja,
- komunikacja niewerbalna.

Wszystkie one łączą się z dwiema podstawowymi dla nauczania języka obcego kompetencjami:

- 1) Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji oraz
- 2) Kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Obie te kompetencje uczniowie mogą rozwijać poprzez:

- słuchanie i czytanie tekstów w języku niemieckim,
- oglądanie filmów w języku niemieckim,
- komunikowanie się z nauczycielem, między sobą oraz z innymi osobami w języku niemieckim,
- tworzenie wypowiedzi ustnych i pisemnych w języku niemieckim, np. tekstu narracyjnego, notatki, wiadomości email, wpisu na blogu, SMS'a, listu prywatnego i formalnego, listu otwartego, streszczenia tekstu, wywiadu, ulotki, ankiety, sprawozdania, broszury, zaproszenia, instrukcji obsługi, opowiadania, bajki, wiadomości, artykułu do gazety, itp.,
- współpracę w ramach projektu edukacyjnego,
- korzystanie z niemiecko- i anglojęzycznych zasobów internetowych,
- pracę z aplikacjami językowymi,
- poznawanie różnic międzykulturowych,
- uświadamianie sobie pochodzenia wyrazów z innych języków.

W szerszej perspektywie nauczanie języka obcego zakłada również rozwijanie kolejnych kompetencji kluczowych:

3) Kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii uczniowie mogą rozwijać poprzez:

- samodzielne formułowanie reguł i zależności,
- tworzenie i analizę wykresów i danych statystycznych,
- zdobywanie wiedzy z zakresu matematyki, np. działań matematycznych,
- zdobywanie wiedzy z zakresu nauk przyrodniczych, np. w działach świat przyrody i środowisko naturalne,
- korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych.

4) Kompetencje cyfrowe uczniowie mogą rozwijać poprzez:

- korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnej, zarówno podczas przygotowywania się do lekcji jak i w jej trakcie,
- wyszukiwanie informacji w Internecie i ich selekcjonowanie oraz gromadzenie,
- wykorzystywanie do pracy sprzętu technicznego i cyfrowego: komputera, laptopa, smartfona, rzutnika multimedialnego, tablicy interaktywnej oraz innych urządzeń cyfrowych,
- korzystanie z poczty elektronicznej,
- korzystanie z mediów społecznościowych,
- korzystanie z dziennika elektronicznego,
- pracę na platformie,
- przygotowywanie prezentacji multimedialnych.

- 5) Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się uczniowie mogą rozwijać poprzez:
- planowanie i organizowanie własnej nauki, zarówno indywidualnej jak i w grupie,
  - pełnienie różnych ról podczas pracy grupowej,
  - formułowanie celów,
  - prowadzenie własnego portfolio,
  - analizowanie własnych potrzeb i możliwości,
  - analizowanie własnego sposobu uczenia się,
  - samodzielne przygotowywanie się do lekcji,
  - współpracę z innymi uczniami i osobami, także w sieci,
  - zarządzanie swoim czasem.
- 6) Kompetencje obywatelskie uczniowie mogą rozwijać poprzez:
- śledzenie na bieżąco aktualnych wydarzeń politycznych, gospodarczych i społecznych w Niemczech,
  - działalność na rzecz wspólnoty lokalnej,
  - prezentowanie postawy szacunku dla prawdy,
  - poznawanie zasad stosowanie praw autorskich,
  - punktualność i odpowiedzialność.
- 7) Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości uczniowie mogą rozwijać poprzez:
- planowanie, organizowanie i aktywne uczestnictwo w pracy zespołowej,
  - inicjowanie projektów,
  - pełnienie roli lidera,
  - kreowanie pomysłów,
  - prezentowanie efektów swojej pracy,
  - promocję projektów i idei w środowisku.
- 8) Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej uczniowie mogą rozwijać poprzez:
- poznawanie niemieckiej kultury,
  - poznawanie niemieckich zwyczajów i tradycji,
  - czytanie fragmentów dzieł literackich z niemieckiego obszaru językowego,
  - oglądanie niemieckojęzycznych filmów,
  - przygotowywanie przedstawień teatralnych, wieczorów poezji niemieckiej, spotkań z ciekawymi ludźmi z niemieckiego obszaru językowego,
  - udział w wycieczkach do Niemiec.

XII. SPOSOBY OCENIANIA OSIĄGNIĘĆ EDUKACYJNYCH UCZNIÓW

Sposób oceniania osiągnięć edukacyjnych uczniów w znaczący sposób wpływa na stosunek ucznia do przedmiotu oraz osiąganie założonych celów edukacyjnych.

Zgodnie z rozporządzeniem ocenianie wewnątrzszkolne ma na celu:

- informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i jego zachowaniu oraz o postępach w tym zakresie,
- udzielanie uczniowi pomocy w samodzielnym planowaniu swojego rozwoju,
- motywowanie ucznia do dalszych postępów w nauce i zachowaniu,
- dostarczenie rodzicom i nauczycielom informacji o postępach, trudnościach w nauce, zachowaniu oraz specjalnych uzdolnieniach ucznia,
- umożliwienie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej.

W rozporządzeniu wyróżnia się trzy rodzaje oceniania wewnątrzszkolnego:

- ocenianie bieżące – dokonywane w ciągu roku szkolnego,
- ocenianie śródroczne – podsumowujące okresowe wyniki ucznia oraz
- ocenianie roczne – podsumowujące wyniki rocznej pracy ucznia.

Ocenianie bieżące – nauczyciel ma pełną swobodę – oczywiście w ramach prawa – w ustalaniu zasad oceniania bieżącego. Powinien je jednak skodyfikować i na początku roku szkolnego przekazać uczniom w formie wymagań edukacyjnych.

Ocenianiu podlegać mogą:

- odpowiedzi ustne,
- sprawdziany i kartkówki,
- testy nauczycielskie,
- zadania domowe,
- prace projektowe.

Pamiętać należy, że aktualnie obowiązujące przepisy w sprawie oceniania osiągnięć edukacyjnych uczniów nie pozwalają oceniać ich aktywności na zajęciach, oceniać braku zeszytu czy braku zadania domowego. Przed każdym sprawdzianem materiał powinien zostać powtórzony pod kątem sprawdzianu, a sam sprawdzian dopiero wtedy przeprowadzony, gdy nauczyciel uzna, że uczniowie są na to gotowi.

W przeciwnym przypadku wyniki nie będą miarodajne i nie będą stanowiły adekwatnej informacji ani dla nauczyciela, ani dla ucznia. Każdy sprawdzian powinien zostać zapowiedziany, a uczeń powinien mieć kilkakrotną możliwość jego poprawy.

Testy nauczycielskie powinny być konstruowane zgodnie z zasadami pomiaru dydaktycznego. Konstruując test pedagogiczny nauczyciel musi odwoływać się do wymagań edukacyjnych. Testy powinny zawierać cele nauczania wyrażone językiem zoperacjonalizowanym, tj. artykułować zamierzone osiągnięcia uczniów. Operacjonalizacja celów nauczania polega na ich uszczegółowieniu i skonkretyzowaniu. „Tylko cele zoperacjonalizowane umożliwiają dokładne sprawdzenie, czy zostały one osiągnięte.” (Niemięko, 1975).

Test nauczycielski powinien zawierać różne kategorie taksonomiczne i poziomy wymagań, tzn. kategorie operacyjnych celów nauczania powinny być ułożone hierarchicznie, od najniższych do najwyższych.

Operacyjne definiowanie celu nauczania obejmuje kolejno trzy etapy:

- 1) określenie i nazwanie czynności, której wykonanie ma być uważane za osiągnięcie celu,
- 2) opisanie istotnych warunków, w których czynność ma być wykonywana,
- 3) ustalenie kryteriów, których spełnienie pozwoli uznać czynność za opanowaną (Sołtys, 1997, str. 19).

Konstruując test nauczycielski należy pamiętać o uwzględnieniu zadań ze wszystkich czterech poziomów oraz o zachowaniu proporcji między nimi:

- A. Zapamiętanie wiadomości (np. test z lukami z podanymi słowami do uzupełnienia, zadania na dobieranie – przyporządkowanie, krótka odpowiedź pojedyncza, wymienianie, podpisanie obrazków, uzupełnienie formy gramatycznej, itd.).
- B. Zrozumienie wiadomości (np. test z lukami bez podanych słów do uzupełnienia, zadania na dobieranie – klasyfikacja, uporządkowanie, zadania wielokrotnego wyboru z jedną odpowiedzią prawdziwą, zadania typu prawda/nieprawda, uzupełnienie formy gramatycznej, itd.).
- C. Stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych (np. test z lukami bez podanych słów do uzupełnienia, zastąpienie słów synonimami, przekształcenie formy gramatycznej, itd.).
- D. Stosowanie wiadomości w sytuacjach nietypowych (np. zadania wielokrotnego wyboru ze zmienną liczbą prawidłowych odpowiedzi, napisanie tekstu spójnego na określony temat z użyciem określonego słownictwa, itd.).

Zadania w teście powinny być tak ułożone, by ich trudność wzrastała.

Konstrukcję testu nauczycielskiego należy rozpocząć od sporządzenia kartoteki testu, najlepiej w formie tabelarycznej. Da nam ona pełny przegląd treści, które chcemy sprawdzić i pozwoli zachować proporcje między nimi i ułożyć je hierarchicznie.

Proponuję konstruowanie testu pedagogicznego, który będzie się składał z czterech poziomów.

- 1) Poziom wymagań koniecznych oraz poziom podstawowy będzie zawierał razem 10 zadań testowych. Zaliczająca Norma zadań wynosi dla poziomu wymagań koniecznych 8, zaś dla poziomu podstawowego 10 zadań. Aby otrzymać ocenę dopuszczającą, uczeń musi uzyskać 8-10 punktów. Do uzyskania oceny dostatecznej uczeń potrzebuje 11-13 punktów.
- 2) Poziom rozszerzający zawiera 6 zadań. Norma zaliczająca ten poziom wynosi 4 zadania. Uczeń, który osiągnął 14-16 punktów uzyskuje ocenę dobrą, przy czym musi uzyskać minimum 10 punktów z poziomu podstawowego + 4 punkty z poziomu rozszerzającego.
- 3) Poziom dopełniający zawiera 4 zadania, a norma zaliczająca ten poziom wynosi 3 zadania. Uczeń, który zdobył 17-19 punktów, przy czym przynajmniej 10 punktów z poziomu podstawowego + 4 punkty z poziomu rozszerzającego + przynajmniej 3 punkty z poziomu dopełniającego, otrzymuje ocenę bardzo dobrą. Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który uzyskał 20 punktów, a więc maksymalną liczbę.

Ocenianie projektu edukacyjnego

Przy ocenianiu udziału ucznia w projekcie należy brać pod uwagę nie tylko efekt końcowy, ale cały proces. Składają się na niego bowiem różne działania uczniów. Dodatkową trudnością jest dla nauczyciela fakt, że większość tych działań odbywa się poza szkołą, bez jego obecności. Dlatego należy wykorzystać ocenę koleżeńską. Uczniowie pracujący wspólnie w projekcie wiedzą najlepiej, kto i w jakim stopniu przyczynił się do zrealizowania projektu. Nauczyciel powinien więc zaufać w tym względzie uczniom. Istotną rzeczą jest też fakt, by kryteria oceniania znane były uczniom jeszcze przed rozpoczęciem pracy i by uczniowie współuczestniczyli w ich formułowaniu. Należy też pamiętać, że oprócz stopnia szkolnego, ważne jest zadanie uczniom kilku pytań, które pozwolą im wzbudzić w sobie refleksję na temat pracy nad projektem, np.

- Jaka panowała atmosfera w grupie i dlaczego?
- Czy wszyscy członkowie zespołu brali aktywny udział w jego pracy i dlaczego tak (nie) było?
- Które zadanie sprawiło uczniom najwięcej przyjemności, a z którym mieli największe trudności i dlaczego?
- Które zasady należałoby zmienić w pracy nad następnym projektem, a które zachować i dlaczego?, itd.

Ocenianie śródroczne oraz roczne ma miejsce na zakończenie pewnego etapu nauki, a więc półrocza lub roku szkolnego.

Zgodnie z zapisami ustawy o systemie oświaty „ocenie osiągnięć edukacyjnych ucznia polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do: wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (...) oraz wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych w szkole programów nauczania” (Dz. U. z 2018 r. poz. 1457, 1560, 1669 i 2245 wraz z późn. zmianami, Rozdział 3a, art. 44b, ustęp 3). Nauczyciel nie powinien liczyć zatem średniej ocen uzyskanych przez ucznia w trakcie ocenianego okresu, lecz odnieść ocenę do faktu spełnienia – bądź nie – wymagań edukacyjnych. Warto jednak przyznać uczniowi możliwość poprawy każdej oceny, poprzez poprawę tej umiejętności, której nie umiał.

Ocenianie **uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi** wymaga wiele taktu i staranności. Często mają oni zaniżone poczucie własnej wartości i niepewność własnych umiejętności. Taka ocena powinna respektować najmniejszy wysiłek ucznia i podkreślać pozytywne strony jego pracy. Wszelkie wątpliwości powinny być rozstrzygane na jego korzyść. Wskazane jest, by nauczyciel na początku pracy poznał aspiracje i cele ucznia. Będzie je mógł uwzględniać w ocenie.

Sposób sprawdzania wiedzy i umiejętności takich uczniów należy dostosować do ich możliwości percepcyjnych. Nauczyciel powinien w szczególności:

- nie uwzględniać przy ocenie prac pisemnych błędów wynikających z niedosłuchu lub niedowidzenia i nie oceniać ich strony estetycznej,
- błędy w pisowni oceniać opisowo, udzielając wskazówek co do sposobu ich poprawienia,
- przygotowywać mniejsze partie materiału do sprawdzenia. Trudności w odbiorze bodźców na drodze słuchowej lub wizualnej powodują, że uczeń szybciej się męczy, co może spowodować wyłączenie się myślowe,
- przy przekazywaniu poleceń zwrócić uwagę, czy uczeń je zrozumiał i w razie potrzeby udzielić dodatkowych wyjaśnień,
- w przypadku sprawdzianów pisemnych odpowiednio przygotować zestawy zadań, np. napisać je większymi literami i zastosować większy kontrast,
- wydłużyć czas pisania sprawdzianów,
- uwzględnić wolniejsze tempo pracy,
- stosować jak najczęściej testy wyboru,
- umożliwić zaliczanie materiału programowego partiami,
- nie „wrywać” takich uczniów do odpowiedzi. Wiąże się to dla nich ze zbyt dużym stresem, który negatywnie wpływa na odpowiedź,
- nie oceniać głośnego czytania przed zespołem klasowym. Uczeń taki powinien czytać głośno tylko tekst opracowany uprzednio w domu.

Ocenianie uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się (dysgrafia, dysleksja, dysortografia) powinno odbywać się w oparciu o opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej. Nauczyciel jest zobowiązany do przestrzegania zawartych w niej zaleceń i dostosowania sposobów oceniania do rodzaju trudności tych uczniów.

XIII. EWALUACJA PROGRAMU

Ewaluacja programu nauczania to nie tylko jego ocena. Ta byłaby bezużyteczna, gdyby nie wywołała określonych konsekwencji. „Ilekcją mówi się o ewaluacji programu, zwykle chodzi o stwierdzenie:

- Czy i w jakim stopniu cele i zadania określone przez program zostały osiągnięte?
- Czy dany program w ogóle możliwy jest do zrealizowania, a jeśli tak, to jakie powinny być warunki osiągnięcia zamierzonych celów, jakie czynności sprzyjają, a jakie nie sprzyjają realizacji programu?
- Jakie są ewentualne uboczne skutki (pożądane i niepożądane) realizacji programu?
- Jakie czynności należy wykonać dla optymalizacji i modernizacji programu?” (Oleszak, 2010, str. 155).

Do ewaluacji programu proponuję zastosować model triangulacyjny. Jak wynika z nazwy „sprowadza się on do oglądu tej samej kwestii z różnych punktów widzenia. Podczas ewaluacji programu nauczania oceny dokonują nauczyciele, uczniowie, eksperci, rodzice” (Oleszak, 2010: 162).

Można w tym celu wykorzystać:

- obserwację zachowania i działań ucznia,
- rozmowy z uczniami,
- ankiety,
- analizę dokumentacji szkolnej,
- analizę wyników nauczania, w tym odpowiedzi ustnych, sprawdzianów pisemnych, działań projektowych, itd.,
- arkusze samooceny uczniów,
- arkusze oceny koleżeńskiej,
- arkusze oceny pracy zespołowej, itd.

Następnie wszyscy uczestnicy analizują różnice w ocenie programu oraz weryfikują go. Takie spojrzenie, z trzech różnych stron i wyniki uzyskane za pomocą różnych narzędzi, pozwoli uzyskać miarodajną i obiektywną ocenę programu. Dysponując taką wiedzą, nauczyciel będzie mógł podjąć decyzję, czy pracować z programem w niezmienionej wersji, czy – i jakich – dokonać modyfikacji.

W ewaluacji programu nauczania nauczyciel powinien uwzględnić w sposób specjalny pracę z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Może w tym celu przeanalizować osiągnięte przez nich wyniki nauczania oraz zadać sobie kilka pytań, np.:

- **Czy w dostateczny sposób wspierałem rozwój tych uczniów?**
- **Czy wsparcie to było wszechstronne i uwzględniało ich indywidualne potrzeby?**

- **Czy udało mi się stworzyć odpowiedni klimat na lekcji?**
- **Czy zbudowałem partnerskie i nacechowane życzliwością relacje z uczniami?**
- **Czy zbudowałem pełne zaufania relacje z ich rodzicami?**
- **Czy właściwie** organizowałem przestrzeń nauczania?
- Czy odpowiednio dostosowywałem materiały do potrzeb tych uczniów?
- Czy udzielałem im wsparcia technicznego?
- Czy dostosowałem treści programowe do ich potrzeb i możliwości?
- Czy stosowałem odpowiednie metody i formy pracy?
- Czy sposoby oceniania postępów tych uczniów motywowały ich do nauki i wspierały jego rozwój?

Odpowiedzi na te pytania będą podstawą do modyfikacji programu nauczania w obszarze pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

XIV. BIBLIOGRAFIA

- Ballweg S., Drumm S., Hufeisen B., Klippel J., Pilypaityte L. (2013). *Deutsch lehren lernen, Wie lernt man die Fremdsprache Deutsch?*, Stuttgart, Ernst Klett Sprachen.
- Basińska A. (2017). *Języki obce, Zestawy materiałów, część I, zestaw 5, Teoria w pigułce*, Warszawa: ORE.
- Edmondson W., House J. (2006). *Einführung in die Spracherforschung*, Tübingen: UTB Sprachwissenschaft.
- Niemierko B. (1975), *ABC testów osiągnięć szkolnych*, Warszawa: WSiP.
- Okoń W. (1998). *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa.
- Piotrowska Skrzypek M. (2019) *Języki obce w szkole*, 1/2019
- Piotrowski Sebastian (2019) *Strategie komunikacyjne, czyli jak uczyć się radzą sobie z deficytami leksykalnymi w klasie języka obcego*, *Języki obce w szkole*, 1/2019.
- Sołtys Danuta, Szmigiel Maria Krystyna (1997) *Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej*, Kraków: Wydawnictwo zamiast Korepetycji.

AKTY PRAWNE:

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej wychowania ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz. U. z 2018 poz. 467),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz. U. z 2019 poz. 639),
- Ustawa z dnia 7 września 1991 o systemie oświaty (tekst ujednolicony) (Dz. U. z 2018 r. poz. 1457, 1560 i 1669),
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (tekst ujednolicony) (Dz. U. z 2018 r. poz. 996, 1000, 1290 i 1669),
- Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz. U. UE C189 z dn. 4 czerwca 2018 r).
- Europejski System Opisu kształcenia Językowego, 2001
- Rozporządzenie z dnia 9 sierpnia 2017 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z dnia 25 sierpnia 2017 poz. 1591).
- Deklaracja z Salamanki oraz wytyczne dla działań w zakresie specjalnych potrzeb edukacyjnych przyjęte przez Światową Konferencję Dotyczącą Specjalnych Potrzeb Edukacyjnych: Dostęp i Jakość. Salamanka, Hiszpania 7-10 czerwca 1994. UNESCO, Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych ogłoszona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2016 roku (Dz. U. z 2012 poz. 1169).

ŹRÓDŁA INTERNETOWE:

- Bogucka J. (2010), *Edukacja włączająca jako wyzwanie i szansa dla szkół*, W: *Szkoła równych szans. Uczeń niepełnosprawny w szkole ogólnodostępnej – budowanie systemu wsparcia i pomocy*, Wrocław. Pobrano z: <http://www.pomagamydzieciom.info/25090,1.dhtml> (dostęp: 29.07.2019).
- Fankanowski Marcin, Czy kolektywizm jest szansa polskiej edukacji?, Pobrano z: http://www.cen.uni.wroc.pl/Pliki/Wydawnicza/21_wybrane_teksty/06_fanki.pdf, (dostęp: 10.06.2019).
- Dobra szkoła, 2016. Pobrano z: <https://reformaedukacji.men.gov.pl/pytania-i-odpowiedzi/jak-bedzie-wygladal-egzamin-konczacy-branzowa-szkole-czy-w-nowym-systemie-pojawi-sie-matura-branzowa-przewidziana-dla-absolwentow-branzowej-szkoly-ii-stopnia%E2%80%83> (dostęp: 12.06.2019).
- Janicki Bartłomiej, *Lekcja odwrócona*, Trendy 4/2016. Pobrano z: http://www.bc.ore.edu.pl/Content/897/T416_Lekcja+odwrocona.pdf, (dostęp 05.06.2019).
- Jurewicz A. (2017) *Kompetencje kluczowe w edukacji*, Warszawa: ORE.
- Kowalczyk Barbara, Zmień zasady – odwróć lekcję! Pobrano z: https://cyfrowaakademia.ceo.org.pl/sites/cyfrowaakademia.ceo.org.pl/files/zmien_zasady_gry_-_odwroc_lekcje.pdf (dostęp: 08.06.2019).
- Centrum Edukacji Obywatelskiej, (opr.) Zuzanna M., *Wdrażanie podstawy programowej kształcenia ogólnego w przedszkolach i szkołach, Dobre praktyki wykorzystania TIK w szkole*.
- Oleszak W., General and Professional Education 1/2010, *Zasady ewaluacji programów kształcenia zawodowego* (Principles of Professional training evaluation). Pobrano z: http://genproedu.com/paper/2010-01/full_151-174.pdf (dostęp: 10.06.2019).
- Ostrowska M., Sterna D. (2015). *Technologie informacyjno-komunikacyjne na lekcjach*. Pobrano z: https://ceo.org.pl/sites/default/files/tik_na_lekcjach_malgorzata_ostrowska_danuta_sterna.pdf (dostęp: 20.06.2019).
- Pasterski M., (2013), *Samoocena*, Pobrano z: <https://michalpasterski.pl/2013/01/samoocena/> (dostęp: 26.06.2019).
- Talaga, Angelika M., <http://www.godmother.pl/naucz-dziecko-robic-skuteczne-notatki-cz-1/> (dostęp: 04.06.2019).
- Teamarbeit im Unternehmen, Pobrano z: <https://www.sage.com/de-de/blog/lexikon/teamarbeit/> (dostęp: 10.06.2019).
- ZNP, Oddział w Gliwicach, (2006). *Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w polskim systemie oświaty*. Pobrano z: <http://gliwice.znp.edu.pl/%E2%80%A2uczen-ze-specjalnymi-potrzebami-edukacyjnymi-w-polskim-systemie-oswiaty/> (dostęp: 10.06.2019).

Waldemar Grzebień. Nauczyciel dyplomowany języka niemieckiego w II Liceum Ogólnokształcącym im. Króla Jana III Sobieskiego w Krakowie z 33-letnim stażem pracy, pełniący w latach 2008-2014 funkcję doradcy metodycznego w Krakowie w zakresie nauczania języka niemieckiego, trener, autor programów szkoleń i materiałów szkoleniowych z zakresu metodyki nauczania języka niemieckiego. Autor następujących publikacji „Nauczanie języka niemieckiego metodą CLIL”, „Wielokulturowość na lekcjach języka niemieckiego”, „Działanie innowacyjne”, itd.